Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 41 (10638) | 1978 чылдың февраль 17, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

СЭКП-НИҢ XXV СЬЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

ХӨЙ ЭЪТ, СҮТ, ДҮК ДЭЭШ

Тыванның фермаларының болгаш хой, инек ажылдыг бригадаларының ажыл-ишчилери онгу беш чылдың баштайгы ийи чылында элээн чедиишкиннерлиг болган. Сүт болгаш эът (дириг деңзи-биле) бүдүрериниң, сүттү база дүкту күрүнеге садарының ийи чыл планнары күүсеттинген. Ынчалзажок чедип алган күүлдерни үнелеп көрүп, мал ажылын улам ыңай хеглүдериниң аргаларын тодарадып тургаш, күгле кылып алган күүлдеривисти эвес, харын амгы сорулгаларывысты, оларны чедип алырының оруктарын тодаргай айтыр ужурлуг бис.

Эрткен чылын республикага мыйыстыг бода малдың баш саны кудулаан, малды өстүрериниң талазы-биле хүлээлгелер күүсеттинмээн. Эът садарының социалистиг хүлээлгезин чаңгыс-даа район күүсеттпээн. Төрүүр чүс малга онааштыр күгле 55 бызаа, 63 аңын, хураган алдынган. 1976 чылдыңга деңнээрге, эрткен чылын совхозтарның күрүнеге саткан бода малының, хой, өшкүнүң ортумак дириг деңзизи, бир хойдан кыргып алган дүк кудулаан. Ийи чыл дургузунда күрүнеге эът садары 5,3 муң тонна хожудап турар.

Беш чылдың планнарын долузу-биле күүседириңге бо шалыпчы чылдың түңнелдери улуг рельдуг болур. Мал ажылдакчыларының социалистиг хүлээлгелеринде айыткан кол-кол сорулгалары мындыг: 25 муң тонна эътти, 35,7 муң тонна сүттү, 2,5 муң тонна дүкту бүдүрер. Саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1750 кг сүттү саап, хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүкту кыргып алыр. Күрүнеге 26 муң тонна сүттү, 30,2 муң тонна эътти, 3,2 муң тонна дүкту садар. Сорулгалар улуг, ынчалза-даа күүсеттинип болур. Бо бүгүнүң күүселдези көдээ ишчи бүрүзүнден улуг күжениишкинни, кызымак күш-ажылды негээр.

Социалистиг хүлээлгелерни күүседир төлээде, чүну кылза чогуурул?

Мал ыштаглаашкының организастыг эрттирери—чугула хемчеглериң бирээзи. Бар мал чемин күгле намналгалыг чарыгдаар эвес, харын ооң хоолулуун бедидип, долу үнелиг кылдыр болбаазырадып, аңзы-бүрү минералдыг немелделерни хөлүп, белеткел бээри чугула. Чогелде ындыг турда, дыка хөй аңыл-агыйларда ону ынчаар кылыр туржук, шагналар, онгачалар чогундан мал чемин черге каап берип турары четпес. Күгле чылыткан сугну малга бээр турда, чамдык коданнарга сугну чедирбейн турар. Бирги чергениң мындыг ажылдарын бизин организаставайн турар удуртукчулардаан негелдени шыңгыы тургузар херек.

Бо чылын төрүттүнген бүгү чаш малды менди камгалап алыр, малдың өлүп-хораарын база эске-даа чидириглерни болдурбазы социалистиг хүлээлгелерни күүседириңге чугула күүл болуру билдингир. Эрткен чылдыңга деңнээрге бо чылын мал эрте оолдап, эрткен чылын январь айда турганындан 25—27 хуу хөй анай, хураган, бызаа төрүттүнген. Төрүүр чүс малга онааштыр ап турар чаш төл көвүдээн. Ынчалзажок эрткен чылда турганындан эвээш-даа болза, Улуг-Хем, Бии-Хем, Бай-Тайга болгаш эске-даа районнэрниң чамдык ажыл-агыйларында чаш малдың элээн хорамчалыг болуп турарын ничээнгейге ап, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр талазы-биле хемчеглерни алза чогуур. Республикада ниитизи-биле январь айда өлүп-хораан малдың саны эрткен чылдың бо үеэзиндээзинден 60—70 хуу кызырылган. Ынчалзажок «Алдан-Маадыр», «УТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Саян» совхозтарда—бода малдың, «Бай-Тал», «Торгалыг», «Сүт-Хөл», «Ак-Туруг» совхозтарда—шээр малдың өлүп-хораашкыны ам-даа хөй. Малды оорладыр, самчыгдаар чоруктар эвээжевейн турар.

Малдың баш санын өстүрериниң бир кол аргазы— ооң эдержилгезин болгаш тарып боозадылгазын эки организастаары. Ооң-биле чергелештир аныяк кыс малды чогуур хуусаларында эдержилгеге киирерин чедип алыры чугула.

Дүк бүдүрериниң социалистиг хүлээлгелерин күүседир төлээде, кыштаглаашкын үезинде хойнуң ажаалдазын, чемгерилгезин, суггарылгазын эки организастаар херек. Кыргылдага белеткелди амдыгааштан эгелээри чугула. Кыштагларда чулдунган дүкту чыыр ажылды база чорудар. Мооңбиле чергелештир перспективтиг айтырыгны—хойнуң уксаазын эжижидип тургаш, ооң дүккүр, зөткир продуктулуун бедидерин шиитпирлээр апаар.

Бо чылын эът бүдүрериниң социалистиг хүлээлгелерин күүседирде, күрүнеге дужаар бода малдың ортумак деңзизин —380, хойнуун—45, хаванныын—110 килограмм чедирер апаар. Ынчангаш мал семиртир каттыжыышкыннарның, совхозтарның семиртилге шөлдериниң ажылын бедик деңнелге тургузары чугула. Ажыл-агыйлар аразының, совхозтарның боттарының семиртилге черлерин калбартыры, оларның материал-техниктиг болгаш чем баазазын быжыглаары негеттинип турар.

Мал ажылының ажыктыын чедип алырда, мал чеми бүдүрерин интенсивтиг чорудар ужурлуг. Чайгаар үнген болгаш тарымал мал чеми белеткээрин, одарларны үнүш-дүжүткүр болдурарын тускайлаан звенолар, бригадалар чорударга ажыктыг болгаш үре-түңнелдиг болурун амыдырал көргүскен. Мал чеми белеткээрин үлетпүр аргазынче шилчидери—чугула негелде. Депшилгелиг аргаларны ажыглап тургаш, сенаж, сиген далганы дээн ышкаш бедик хоолулуг чемнер-биле четчир кылдыр хандыртынып ап болурун Таңдының, Каа-Хемниң, Бии-Хемниң чамдык совхозтары херек кырында көргүзүп турарлар.

Тыванның көдээ ишчилери СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарышты калбартырының дугайында Чагаазын ажылхерекке тодаргай программа кылдыр хүлээп алган. Хөй-хөй малчыннар, коллективтер бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар. Ылаңгыя Чөан-Хемчик районнуң сураглыг хойжулары Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Дажы-Намчал Ооржак, Чола Монгуш, аныяк хойжу Аяк-Хээ Ондар чүс хойдан-на 120—130 хураганны алырын, Доргун фермазының хоочун саанчызы Дүктүг Ондар инек бүрүзүнден 3 муң кг сүттү саарын хүлээнгеннер. Мындыг чижектер республикада хөй. Бедиткен хүлээлгелерни алган малчыннар амгы үеде бизин бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар.

Социалистиг чарышты дээштиг организастап тургаш, онгу беш чылдың үшкү—шалыпчы чылында алган хүлээлгелерин күүседиринче партия, Совет органнар, профсвилел, комсомол организациялары, ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглер бүгү көдээ ишчилерни мобилизастаар ужурлуг.

БЕЛЕТКЕЛДИ ШАПКЫНЧЫДАР

Көдээниң ажыл-ишчилери часкы хову ажылдарынга белеткелди кидин түлүк чорудуп турар. Республиканың дыка хөй ажыл-агыйлары үрезиннең долузу-биле белеткеп алган. Чижээ, Көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязы бүгү үрезиннең бирги класстыы кылдыр белеткээн. СЭКП-ниң XXV съездизэ аттыг совхозтуң үрезининиң 52,6 хуузу бирги, 47,4 хуузу ийиги класстыы болуп турар. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң чазын чажар бүгү үрезининиң 92,4 хуузу бирги болгаш ийиги класстыг. «Коммунизмниң херели» совхозта база ындыг. «Революциянның чалбыыжы» совхозта класстыг үрезин хөй.

Ынчалзажок республикада ниитизи-биле тарыыр кондициязына чедирген үрезин чүгле 77 хуу, а бирги, ийиги класстыы 34-ле хуу болуп турары четпес. Чамдык совхозтарның үрезининиң кондициялыг кезин эвээш. «Сүт-Хөл», «Кызыл Тук» (Каа-Хем районда), «Бүрен», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Өөк», «Х Улуг хурал» болгаш «Нарын» совхозтарда бар үрезиннең ниитизи-биле 6100 гектарга ындыг ажыл чоруттунган. Чазын хөрзүнүүн шыктыг болурунга ужур-дузалыг бо ажыл үргүлчүлеп турар.

Республикада 1,1 муң ажыг кижи агротехниктиг өөредилгеде хаара туттунган. Каа-Хем биле Чөөн-Хемчик районнарда өөренип турар кижи хой, оларның саны туствунда 200 ажыл турар. Улуг-Хемде — 150, Бии-Хемде—105, Таңдыда—167 кижи өөренип, боттарының билигмергежилин бедидип, часкы, күскү кампанияларга белеткелин турарлар. Эрзин, Тес-Хем районнарда өөренип турар кижилер эвээш.

Республиканың тараажылары бо чылын 260 муң тонна тарааны өстүрүп ажаан алыр хүлээлгелиг. Бо белен эвес сорулганы күүседирде, улуг белеткел херек. Амгы үеде байдал ындыг-ла эки эвес дээрзин мында киирген фактылар херечилеп турар. Белеткел ажылдарын ам-даа шапкынчыдары ажыл-агыйларның удуртукчуларындан, тускай эртемниглерден негеттинип турар.

«Тывилге» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының бызаа кажаазында ажыл хүн бүрү немежип турар: инектер бызаалап турар. Бызаа ажаакчызы Чечекмаа Бажын-ооловна Монгуш аңаа эки беткеткен. Ол бызаалар хүлээп алырынга боду киржип, оларның төрүттүнген байдалынга таарыштыр ажаалданы, чемгерилгени чорудуп турар. Ол ам 90 хире бызаапы ажаан турар, оларның күш-деңгилдеан эки, бирээзи-ле хонукта ортумаа-биле 610 грамм немелде деңзилиг болуп турар.

Чечен Комбаа элээн дорута берген бызааларны азырап турар. Амгы үеде ооң азыралында 30 бызаа бар. Аныяк ажылчының арга-дужулгазының өзеринге хоочун бызаа ажаакчызы Ч. Монгуш дузалаан.

Бо чылын ферма чүс инектен-не 85 бызааны алыр хүлээлгелиг, ооң күүсеттинериниңе бызаа ажаакчылары база боттарының үлүүн киирер.

ЧУРУКТА: Чечен Комбаа азырап турар бызаалары-биле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ А. С. ДЖЕЛЛУДТУ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Социалистиг Улусчу Ливия Араб Джамахириднның Бүгүниити улусчу конгрезиниң Чингине секретариадының кежигүнү майор Абдель Салам Джеллудту февраль 15-те Кремльге хүлээп алган. Ол аалчы Совет Эвилелиниде албанның аян-чоруун кылып келген.

Совет Эвилелиниң болгаш Ливияның аразында найыралчы харылзааларны улам ыңай быжыглаарының айтырыгларын, ол ышкаш делегейниң чамдык чугула айтырыгларын дугайты беседа үезинде саналоналдар солчуушкуну болган.

ССРЭ-ниң болгаш Ливияның аразында быжытын турар кады ажыддажылгага Л. И. Брежнев биле А. С. Джеллуд сеткил ханыышкының илергейлеп, совет-ливия харылзааларны бүгү талаларга ханыладыр болгаш калбартыр деп ийи чурттуң шиитпирлиниң онзалап демдеглээн.

Делегей айтырыгларын чугаалажын турарының үезинде Чоокку Чөөн чүкте байдалче онза кичээшгейни салган. Египет удуртулганың Израиль-биле сепараттыг чугаалажышкыннары израиль агрессиянның уржуктарын узуткаар дээш демисежип турар араб улустарның эргеажыктарынга улуг каражаны чедирип, Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш чөптүг тайбыңны доктаадын турзузарынга моондактап турар деп демдеглээн. Ооң-биле хөлбаштыр А. С. Джеллуд Ливияның болгаш эске-даа чамдык араб чурттарның, ол ышкаш Палестинаның хосталга организациязының удуртукчуларының чоокта чаа Алжирге болган чөвүлел хуралының шиитпирлериниң дугайын Л. И. Брежневке дыңнаткан. Ол чөвүлел хурал египет удуртулганың дужүн берикчи угланыышкынынга удурланыштыр туржур, депшилгелиг араб күрүнелериниң хүрээлениннең сырый каттыштырар талазы-биле Триполи чөвүлел хуралының шиитпирлерин тодаргай хемчеглер кылдыр сайзырады ажылдап кылган.

Араб делегейниң депшилгелиг күштерин улам аайлаштырарының база антиимпериалистиг демиселге боттарының дүрүм бүгаар эвилечилери — ССРЭ-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле оларның демиг хөделиишкиннерин улам быжыглаарының чугулазын ийи тала онзалап демдеглээн.

Африка Рогунуң девискээринде байдалды көрүп тура, ол девискээрге чепсектиг месилдежиишкиниң үргүлчүлээри империализм болгаш реакция күштериниң эрге-ажыктарынга баран болур деп, Л. И. Брежнев биле А. С. Джеллуд демдеглээн. Эфиопияның болгаш Сомалиниң аразында месилдежиишкинни таарыштыр тайбың шиитпирлээри Африка Рогунуң бүгү күрүнелериниң бот-боттарының иштики херектеринче холгаарлавазынга база бот-эргелерин болгаш боттарының бүрүн-бүдүн девискээрлиг болурун хүндүлежириңге үндезилээш, хостуг болгаш хамаарышпас хөгжүдезиниң хереңге баран болур деп бүзүрелин олар чугаалаан.

Дээди деңнелге совет-ливия ужуражыышкыннар болгаш харылзажылгалар совет-ливия харылзааларда эки чаңчыл болуп, Совет Эвилелиниң болгаш Ливия Джамахириязының аразынга найыралды база бүгү талалыг кады ажылдажылганы үре-түңнелдиг хөгжүдериңге идиг берип турарын Л. И. Брежнев биле А. С. Джеллуд сеткил ханыышкын-биле айыткан.

Беседа эвилен, чүректиң ханызындан байдалга эрткен.

СЭКП ТК-ның Чингине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин ол беседага олурушкан.

Эш Владимир Васильевич ЩЕРБИЦКИЙГЕ

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Силерге, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызынга, Силерниң алдан харлаан хүнүңерде изиг байыр чедирип тур.

Силерге, Владимир Васильевич, чаагай кадыкшылды, өр чылда чурттаарынарны болгаш совет улустуң чаагай чоруунга, биистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгези дээш улам ыңай үре-түңнелдиг ажылдаарынарны күзедивис.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Эш В. В. Щербицкийни Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачы-хавыязы дээш база төрүттүнген хүнүңдек бээр алдан харлааны-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Владимир Васильевич **Щербицкийни Октябрь Революциязы** орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.

1978 чылдың февраль 16.

ШЫНАР — АЖЫКТЫГ ЧОРУКЧЕ ОРУК

Шынар болгаш ажыктыг чорук. Бо ийи сәстүң ужур-утказы ханы болгаш делгем. Шынарны эжижиттээнде бүдүрүлгениң ажыктыы чедип алдынмас. Бүдүрүлгениң ажыктыы үш көргүзүг-биле тодараттынар: күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, фонд эгидилгези болгаш материал чарыгдалы. Ол көргүзүглериниң кайызын-даа алырга, олар шынар-билс тудуш холбаалыг.

Продукция шынарлыг болган тудум-на, ону ажыглаары эптиг. Шынары багай продукцияны ажыглаарга, ону эде кылырынга немелде чарыгдалдар үнер болгаш ажылдың темпизи кудулаар. Чоокку үеде Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң «Тыва көдээ тудуг» трестин № 1317 КМК-зынга дүжүрүп берген брустарының шынарын хынап көрген. Үк КМК-ның тудугжулары ийиги, үшкү сорттуг брустарындан Шамбалыгда бажыңнар тудуп турар. Ыяш белеткээр пунктунуң фактуралаанында 542 рубльге бирги сорттуг эки шынарлыг брустары кылдыр көргүскен. А херек кырында брустар чүгле үшкү, дөрткү сорттуг болгаш харын-даа ооң 1,5 кубометри брак болган. Ынчангаш ыяштың өргээн 224 рубльге чедир чиңеткен. Кыры-биле көөр болза, тудугжуларга харын-даа камналгалыг болган ышкаш-тыр. А херек кырында брустарны катап сорттаар, ирилди, чепкезин адырар болгаш хемчээлин таарыштырып эдер ужурга таваржып, ажылчыннар чедишпейн турда-ла, артык үени аңаа база чидирген. А ыяш белеткээр пункт ол брустарны черинге-ле стандарттарга дүүштүр кылган болза, 100 километр ажыг черже 1,5 кубометр бракты сөөртпес турган ийик.

«Тудуг кезектери» комбинаттың «Кызыл тудуг» эргелиниге январь төнчүзүнде бергени иштики ханалар чогуур хемчээлинден 2 см артык болганындан база балды, ломбиле буза шаап, эдер ужурга таварышкан. Түңнелинде ажыл шагының бүдүрүкчүлүг эвес чидириг немешкен. Ниитизи-биле «Тыва тудуг» трест 1977 чылда бракты эде кылырынга чыл дургузунда 19 кижини доктаамал тудун келген болгаш ооң уламындан трестe күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1 хуу кудулаан.

Материалдарның шыпары багай болурундан үнелиг үешак хөйү-биле чарыгдаттынып турарының чижектерин моондаа хөйүү көргүзүп болур. База бир чижекти ап көрээлиңер. Турада 392 өөреникчи өөренир школа тудуунга «Тыва көдээ тудуг» трестиң ыяш белеткээр пунктузу шынары багай чазанылга материалдарын бергениннең 68 хаалгаларны катап эде азып, эвинге таарыштырарынга, 311 аңгы эжик тудаларын, форточка тырткыыштарын эде кылырынга, 100 эжикти катап бууурунга трест 600 рубльди немей үндүрген, азы бир тудугжу кижи 2 ай дургузунда ол ажылдарны эде кылып келген-дир.

«Каа-Хем» разрез январь төнчүзүнде Кызылдың ЦЭС-ке 1 м хире хемчээлдиг бүдүн хаалларлыг 4000 тонна хөмүрдашты дүжүрүп берген, а техниктиг негелде өзүгаар станцияның ажыглаарынга хөмүрмүн бүдүнү 30 см-ден эртпес ужурлуг. Хыналда чоруткан соонда разрез хөмүрнү үүрмектээринге 5 ажылчынны, бир бульдозерни 5 кижи-эзлчег дургузунда чорудун берген.

Материал чарыгдалы — ажыктыг чоруктуң чугула фактору. Продукция хөй бракталтынган тудум-на, материал чарыгдалы улгадыр, ооң уламындан бүдүрүлгеге каражалыг. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылын анализтээниниң түңнелинде, демир-бетон кылыгларны, туйбуну, чазанылга кылыгларын, балык болбаазырадырынга, районнуң хлеб заводтарында хлеб болгаш хлеб-булочка аймаан бүдүреринге, чиг-эттиң чогуур нормадан ыракта хөй чарыгдатынып турары илерээн. Шынары куду продукцияны чүгле бүдүрген бүдүрүлге эвес, а ону ажыглап турар хереглекчи бүдүрүлге база каражага таваржыр. Чижээ: хемчээли таарышпас болганындан чүгле чаңгыс бажың тудуунга № 48 тудуг эргелели 380 дөрбелчин метр шилди, 4000 метр чиңге планкыларны артыкка чарыгдаан, ол артык чарыгдалдың ниити өртээ 1,5 муң рубль болган.

Продукцияның сортун, марказын бедидери — ажыктыг чоруктуң чугула курлары. Чаңгыс ол-ла дерилгеге, ол-ла шөлге, ол-ла чиг-эттен бедик сорттуг-даа, куду сорттуг-даа продукцияны бүдүрүп болур. А оларның өртээ ийи аңы. Ынчангаш продукцияның шынары бедээниннең бүдүрүлгениң экономиктиг көргүзүглери улам бедиир, фонд эгидилгези эжижиир.

Продукцияның техниктиг деннезин бедидип турар бүдүрүлгелер бисте эвээш эвес. Чижээ: Кызылдың даарарылга фабриказы продукция бүдүрериниң хемчээлин өстүрбүшаан, бирги сорттуң продукциязын 1967 чылда 97 хууну бүдүрүп турган болза, 1977 чылда 98 хуу чедирген. Тыванның В. И. Ленин аттыг даг-дугунуң доозунналыр чоруун эвээжеткенинден 278 муң рубльдің немелде төлевирин алган. Эки шынарлыг продукцияны Кызылдың алгы заводу доктаамал берип турар болгаш 1977 чылда заводтуң бүдүргени кидис идиктериниң 94 хуузу, хөм идиктериниң 97,8 хуузу бирги сорттуу болган.

Туранның ыяш белеткээр пунктузу база багай эвес көргүзүглерни чедип ап турар. Ынчалзажок ында продукцияның шынарын шын эвес көргүзер фактылар бар. Чоокку хүннерде 16,2 дөрбелчин метр брустуң шынарын хынаарга, ыяш белеткээр пункт хереглекчилерден 265 рубльди артыкка алганы илерээн, азы өртекти 30 хуу улгаттырган. Ажылдың ажыктыын ынчаар «бедидерге» канчап-даа таарышпас.

Шынарны, ажыктыг чоруктуң бедидериниң кара чаңгыс шын оруу — коллективке бүгү талалыг ажылды шын организастаары, бүдүрүлгениң бүгү эвеноларының ажылын анализтээри болур. Ажылчын туруштарны, технологтуг хыналданы, моральдыг болгаш материалдыг идиг берикшкин системазын ажыглаары, бракта чидириглерни эвээжедирин чедип алыры, ажылчын бүрүзүнүң бодунуң ажылы дээш харыысалгазын бедидери — ол ажылдың чугула талалары.

Г. ТУТЫНИНА,

Стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле курхайгаарал лабораториязының киидис эргеленчизи.

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

(Республиканың профэвилел активиниң хуралындан)

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазынга база ВЦСПС-тың V пленумунуң шиитпирлеринге болгаш 1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга дүүштүр республиканың профэвилед организацияларының сорулгаларының талазы-биле айтырыгны хуралга чугаалашкан.

Онгу беш чылдың үшкү чылын Тываның профэвиледдер организациялары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны улам бедик харысалга-биле медереп билбишаан, СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, 1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын боттарының ажылчорудулгазының программазы кылдыр хүлээп алган.

Планныг онаалдаларны болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни чеднишкиниг күүседири дыка хой үүлдерден хамааржыр. Оларның иштинде социалистиг чарыштың ролүн улам ыцай бедидери онза ужур-дузалыг болуп турар. Бо дугайын профэвилед активиниң хуралынга плеткелчи — облпрофчөвүлелдиң секретары С. Д. Киров болгаш санал бергеннер демдеглээн. Ылаңгыя республиканың бүдүргүкү күштерин улам ыцай комплекстиг хогжүдериниң сорулгаларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарның социалистиг чарыжының, чогаадыкчы чоруунуң ролю аажок улуг. Кызылдың хууда чагыглар ёзугаар хеп даараар «Чечек» фабриканың быжыкчызы **И. Г. Минцева**, чурт үлетпүрүнүң болгаш коммунал-амыдырад бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының профэвилед обкомунуң секретары **Г. К. Казеева**, эртем-техниктиг иитилелдиң область чөвүлелиниң даргазы **К. С. Күжүгет**, автотранспорт болгаш чазаглыг оруктар ажылдакчыларының профэвилед обкомунуң даргазы **Д. С. Оюн**, «Саян» универмагтың садыгжызы **Л. Б. Хайдып**, «Сүкпак» совхозта ажылчын комитединиң даргазы **В. Б. Түметей** олар болгаш оске-даа эштер актив хуралыңа саналыңга күш-ажылчы чамдык коллективтерде чарышты организастаанының дугайын чугаалаан.

Бедик бүдүргүчүлүг, дедиски ажылдан, эки шынарлыг продукция бүдүрүп, бүдүрүлге, амыдырад-чуртталга, кижизидилге айтырыын комплекстиг шиитпирлеп турар коллективтериң саны өскен. «Тыва кобальт» комбинат, Чуртталга-коммунал ажылагый министерствозунуң АТБ-зи, «Тыва септелге тудуг» трест, Кызыл райпозу, Сарыг-Септиг чоннуң амыдырад хандырылга комбинады, «Шекпээр», «Саян» совхозтар ышкаш коллективтер чарышка эки көргүзүүлгелериг болган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын удурутлга болдургаш, бүдүрүлгениң хөй-хөй мурнакчылары беш чылдың үш чылдарының планын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнда күүседирин хүлээнген. Иитизи-биле ол эгелээшкинни күш-ажылчы 23 коллектив, 166 бригада болгаш цехтер, 2 муң ажыг ажылчыннар деткээн.

Республикада социалистиг чарышта ам 77,2 муң кижи, оон дээди хевири — коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде 39 муң хире кижи киржип турар. Дыка хой коллективтерде парторганизациялардың удурутлгазы-биле профэвилед комитеттери, администрация черлери чарыштың калбак вентерелдинин, түнелдерин деңнештирерин чедип ал, тиилекчилерге материалдыг, моральдыг шаңнал-мактал көргүзүлгерин дээштиг организастаан турар.

Чижээ, «Шекпээр» совхозта (ажылчын комитединиң даргазы В. Т. Ооржак) чарыштың негелделерин участоктар, бригадалар аайы-биле ажылдап кылгаш, көскү кылдыр дерип, аскан. Оны доктаамал түүнеп, тиилекчилерге материалдыг болгаш моральдыг шаңнал-макталды көргүзүп эки организастаан. Шилчиир кызыл туктарны, вымпелдерни тургускан. Бо чылын чарыштың негелделерин солун кылдыр тургускан. Бирги черни алган хойжу бригаданы дериглиг өг-биле шаңнаар. Оны кымга бээрин бригада кежигүннери боттары шиитпирлээр. Дээштиг хемчеглериң түүнелинде совхоз эрткен чылын эт, сүт болгаш дүк бүдүрер планнарын ажыр күүсеткен. Хөй-иитиниң үлегерлиг корум-чуруму дээш республика чарыжына шекпээржилер үшкү черни ап, партия обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң диплому-биле шаңнаткан.

Чарышты ажыл-херекчи ёзу-биле чорудар дээш ажыл-ишчилериң чогаадыкчы арганларын илерелдирилге дузалаар ыңдыг таарымчалыг байдалдарны өске-даа коллективтерде тургузуп турар. Ылаңгыя «Тыва кобальт» комбинатта бүдүрүлге, амыдырал-чуртталга айтырыгларын профэвилелиниң цех комитеттериге шиитпирлеп, аңаа ажылчыннар боттары киржип, камналгалыг чорук дээш чарышты эки организастаан.

Ынчалза-даа профэвилед комитеттериниң, ажыл-агый органнарының организакчы болгаш кижизидикчи ажылының кошкаандан, бүдүрүлгени четпес организастаанындан эрткен чылын үлетүр бүдүрүлгелер 11,9 млн. рубльдиң продукциязын планга чедир сайтарбаан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планының күүсеттинмээниниң бир чылдагааны — ылаңгыя тудуг организациялларында, бүдүрүлгелерде ажыл шагының чидириглериниң хөй болуп турарында.

Ол ышкаш кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруу, ажыл шагы үзер, оон озалдаар чоруктар, аңаа туруушкуннар ам-даа хөй болуп артышаан.

— Бистиң бригада чыл планын ажыр күүсеткен. Бригада кежигүннери боттарының ажыл-херээн мергежилдиг-биле билир, ажылдан шыдаар, кызымаккай улус. Чүгле оларны материалдар-биле долу хандырары күзенчиг— деп, «Кызыл тудуг» эргелелиниде комплекстиг бригаданың бригадири **М. Д. Шиповаленко** чугаалаан, тудугда материал-техниктиг хандырылганың четпезин, тудуг материалдарын чедирип бээрин графиган үреп турарының фактыларын чөптүү-биле шүгүмчүлээн.

Ырак-узак черлерге чүүк сөөртүп, рейс кылган чолаачылар Абакан базазынга баргаш, ийи-үш хонукта маңаар таварылгаларны, чамдык базаларда биче механизацияны иептеретпейн турарын, Туранның орук септелге-тудуг участогу оруктуң кышкы ажаалдазын чоруулайн турарыдан Арадан участогунуң оруу берге байдалда, кылын хар таптай бастынын, доштаны берген чыдарын Кызылдың № 1 АТБ-зинде бригадир **М. С. Демин** сапалынга шүгүмчүлээш, боже кичээнгейни углаңдырарын аңаа хамаарышкан организациялардан дилээн.

Күш-ажылчы коллективтериң, оларның кежигүннерининң ажыл-чорудулгазынга салдар чедирер чугула факторларның бирээзи— оларның амыдырал-чурттаг а э ы н г а таарымчалыг байдалдарны тургузары, ажылчының күш-ажылының болгаш кадыкшылының камгалалының дүрүмнерин сагыары болур. Профэвилел комитеттери ажылагый органнары-биле кады чамдык ажылды чоруткан. Ынчалза-даа Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелеринде, «Тыва тудуг материалдар» каттыжылышкынында, «Революцияның чалбыжы», Тока аттыг совхозтарда болгаш көдээ ажылагыйның оске-даа бүдүрүлгелеринде күш-ажылдың камгалалының айтырыгларынче четпес кичээнгей салган.

Малдың баш санын өстүрер болгаш камгалаар, күрүнеге эзт садар талазы-биле хүлээлгелер күүсеттинмээн. Малдың баш санының кызырылганының кол чылдагааны ооң хорамчазының хөйүнде, төрүүр чүс башка онаштыр чаш төлду эвээшти ап турарында. Ынчангаш көдээниң ишчилериниң ортузунга профэвилелериниң организакчы болгаш кижизидикчи ажылының күштелдирери, чарышты организастаарда ёзу барымдаалаар чорукту чайладыры негеттиниң турар.

Республиканың профэвилел активиниң хуралынга облпрофчөвүлелдиң даргазы **Т. Ч. Норбу** чүве чугаалаан, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлеринге болгаш 1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазынга дүүштүр профэвиледдериниң бүгү политмассалыг, организакчы ажылын сайзырадгайжыдып, күш-ажылчы коллективтериң кижизидикчи ролүн күштелдирер талазы-биле сорулгаларга доктааган. Ылаңгыя кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруу хөй болуп артышаан турарын профэвилед комитеттери бүгү талалыг өөренип көөру чугула.

Онгу беш чылдың үшкү чылында республиканың мурнунда салдынган улуг сорулгаларны күүседири бүгү профэвилел организацияларының ажыл-чорудулгазының деңнелин улам ыцай бедидерин пеген турар. Ынчалгаш оларның кичээнгейин беш чылдың чугула айтырыгларын чогаадыкчы ёзу-биле шиитпирлээринче, ажылдың стилин болгаш методун сайзырадгайжыдарынче, ажылчы чоннарның инициативазын бүгү талалыг хогжүдериниче угландырарын актив хуралының хүлээп алган доктаалында тодаргай айыткан.

В. МААДЫР,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ИЙИ ТУК АЛГАН

Онгу беш чылдың ийги чылы 1977 чылда бүгү улустуң социалистиг чарыжында киржип, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ооюнга төлептиг ужуражыр дээш алган бедиткен социалистиг хүлээлгезин Монгун-Тайга районунуң хереглекчилер иитилелиниң коллективи чыл түнелинде бүгү көргүзүглер талазы-биле эки күүсеткен.

Юбилейлиг чылда мурнакчы ажылдаан коллективтиң кежигүннериниң хуралы чоокта чаа болган. Россия Федерациязының Хереглекчилер эвилелиниң баштаар черинин шиитпири-биле Федерацияның районнар кооперацияларының аразында юбилейлиг чылда организастаан чоруткан социалистиг чарыжында Монгун-Тайга районзун ийги черни алган деп санаан, райполар аразында шилчиир чоруур Кызыл тугу-биле болгаш 300 рубль-биле шаңнаанын Респотребсоюз баштаар черинин төлээзи А. С. Хертек чугаалаан, байырлыг байдалга коллективке тывыскан.

Юбилейлиг 1977 чылда районнуң бүдүрүлгелериниң, организацияларының аразында калбарган социалистиг чарыштың түнелдерин үндүрүп келгеш, СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралы райно коллективи бирги черни алган деп санаан. Партия райкомунуң, райкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң бүдүрүлгелер, организациялар аразында шилчиир Кызыл тугун, бирги черге диплому болгаш 100 рубль шаңналды СЭКП райкомунуң секретары К. Д. Монгуш ол-ла хуралга тывыскан.

Ийи дакпыр шаңналдыг хереглекчилер иитилелиниң коллективи СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин база СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга Чагаазын таныжып көргеш, изин-биле деткип, бедиткен хүлээлгени алган.

Д. КУУЛАР.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ЧАГААЛАР-БИЛЕ АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму ажылчы чоннарның чагаалары-биле республиканың Садыг министерствозунуң ажылынга дугайында министр Х. А. Салчактың иптеклеги дыңнап чугаалашкан, «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары-биле ажылды улам сайзырадгайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын база «Хамаатыларның саналдарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын көрүнүп чурумунуң дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын күүседир талазы-биле министерство болгаш ооң чагыргазында бүдүрүлгелер чамдык ажылдарны кылганын демдеглээн. Бо айтырыгны коллективтер хуралдарынга чугаалажыр көргеш, чагаалар-биле ажылды эзээн чурумчуткан.

Ынчалза-даа Садыг министерствозунуң аппарадының, ооң чагыргазында бүдүрүлгелериниң ажылчы чоннуң чагаалары, хомудалдары болгаш саналдары-биле ажылында улуг четпестер барын болгаш үстүнде директивтиг документилериниң негелделеринге ыракта дүүшпейн турарын Президиум шыңгыы демдеглээн. Хамаатылардан кирген шын барымдаалаалыг билдириишкиннерин болгаш хомудалдарны сайгарып көөрде ёзу барымдаалаан бюрократсыг чоруктарны хаая эвес болдуруп келген. Садыг министерствозунга болгаш ооң адырларынга кирген билдириишкиннериң 24 хуузу бир ай ашканда көрүүлген, чамдык билдириишкиннер харыы чокка арткан.

Депутаттардан кирген дилеглерни, садыг чурумунга, өртек-үне хажыткаңынга хамаарышкан билдириишкиннер ышкаш ыңдыг чугула чагаа-бижиктерни көөрүп саададыр, өрге-дужаалдыг кижилер дугайында кирген хомудалдарны хемчег алыры-биле ол-ла кижилерже чорудар фактылар министерствога турган.

Садыг министерствозу, ооң адырлары ажылчы чоннан кирип турар хомудалдарның тыптын кээп турар чылдаганнарын өөрепип көөрүн багай организастаан турар болгаш оларны чайладыр талазы-биле хемчеглерни албайын турар. Мооң чылдагаанындан бир ай утка-шынарлыг, дөмейлешкек билдириишкиннер болгаш хомудалдар катап-катап кирери үргүлчүлевишаан.

Министерствонуң бодунда болгаш ооң чагыргазында турар бүдүрүлгелерде, организацияларда чоннан кээп турар билдириишкиннериң болгаш хомудалдарның үчёду саны даргай байдалда. Столоваялар болгаш ресторанар, трелиде, Кызылдың аъш-чем база үлетпүр бараанар садыгларында билдириишкиннер болгаш хомудалдар, демдеглээр журналдар долдуртунмайн турар. Мооң үжүрүнде оларның кажан киргенин, кажан көргенин болгаш канчаар шиитпирлээнин контрольдавайн турар.

Хамаатыларның хууда айтырыглары-биле боттарын хүлээп алырын министерствода, ооң адырларында чурум ёзугаар тургуспаан. Хүлээп алыышкынның хүнери, шактары доктаттынмаан, ону демдеглээр журнал чок. Ынчангаш удурутукчуларның хүлээп алыышкыны барык организастаттынмаан.

Чагааларны болгаш хомудалдарны сайгарып көөрүнде үстүнде четпестер болза, Садыг министерствозунуң болгаш ооң адырларының бо чугула айтырыгже амга чедир чогуур кичээнгей салбаанын болгаш чагаа-биле ажылды экижидер талазы-биле төп органнарның директиваларын боттандырар дээш боттуг хемчеглер албаанын хереглеп турар.

Бо чылын № 1 орук-тудуг эргелелиниң коллективиниң мурнунда эвээш эвес сорулгалар салдынган. Кышкы үеде олар мастерскааларда орук тудуунуң техниказының септелгезин чорудуп турар. Техника септелгезинде эки көргүзүглерни Александр Раздобаров, Петр Смертин, Күнгурак Шадып, Дажы Оюн болгаш ооң-даа өскелер чедип алганнар.

Часкы орук ажылдарын эгелээринге техника септелгезин бүрүн доозарын септекчилер хүлээнгеннер.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) А. Раздобаров биле П. Смертин мастерскаада.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЕЯЛКАЛАР БЕЛЕН

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң механизаторлары техника септелгезин шалыкын чорудун турар. Совхозта иитизи-биле 61 трактор, 42 комбайн, 42 андазын, 53 сеялка болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналары бар.

Механизаторлар септелгени дүрген болгаш шынарлыг чорудар дээш социалистиг чарышты калбартыышаан, бир дугаарында хөрзүн бозбазырадыр болгаш часкы тарылга чорудар техниканың септелгезин доозарыынче код кичээнгейни угландырган. Олар бо хүннерге чедир 55 тракторну, 11 комбайнны, 53 сеялканы, 32 андазынны, 2 лущильникти бүрүү-биле септеп дооскаш, беленивиң шугумунда тургускан.

Септекчилер аразында социалистиг чарышка трактористер Монгуш Монгүл-оол, Кенден Биче-оол, комбайнер Кара-Сал Кызыл-оол, токарь Кенден Борбай, агрегатчиктер Монгуш Хаак, Монгуш Удуй-оол хүн нормазын 100—120 хуу күүседип, мурнуку одурутда чоруп турар.

Ы. ЭЗИР-ООЛ.

ЫНЧАН БИЛДИНЕР

Кышкы үеде мал ажылдакчыларының аразында калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, «Хемчик» совхозтуң ажыл-ишчилери, хойжулары, тускай эртемниглери хойнуң чаш төлүн чидириг чок алыр дээш кыымак ажылдан турар. Ажыл-агыйның хойжуларының социалистиг чарыжының негелделерин дирекция, партком, ажылчын болгаш комсомол комитеди ажылдап кылган. Чүү дээш чаржып турарын хойжу кижи бүрүзү билир. Парткомнуң активинден эгелээш, суурнуң агитквартира кежигүннеринге чедир бүгү күштү кыштагларда быжыглаан. Олар харылаар коданнары-биле харылзажып, кыштагларже мал чемин чедиржип, иитиниң малының кажаа-хораазын коңгаржып, чем салыр, суг кудар оңгачаларны кылчырынга чедир үлуг-хуузун киржип келгеннер. Автолавкалар хойжуларының хереглелдерин, аъш-чем болгаш идик-хеп аймаан чедирип берип турар. Кодан бүрүзүнде төрүүр хой болгаш чаш хураган мал чеми база суг-биле хандыртынган. Комсомол комитеди хураган ажаар комсомолчу, аныяк сакманщиктерин хойжуларга быжыглаан. Үйнүүшкүннерин организастап, лекция-беседаны малчыннарга кылып берип турар.

— Малдың чаш төлү онча-менди доругун тур—деп, С. Хомушкунуң коданынга баарывыска, ол биеке өөрүшкү-биле чугаалады.

Шалыпчы хойжунуң хойларының шыдал-деңгилдези багай эвес, хураганнарның көвейн-даа аажок, дорукканы черле шору. Хураганнар аразынга кире бээривеске, харын олар биетен дезин, дешкилежир-даа.

— Каш хой төрээнил, чеже хураган камгалап алдың?— деп. Сайт Хомушкудан алачайгаар сонуургай бердивис.

— Бо хүннерге чедир 235 хой төрүүл. 235 хураганны очча-менди камгалап алдым. Ам төрүүр 55 хой арткан. Каш хонза, хой оолдаашкыны доостур—деп, ол харылады.

Хамыкты мурнай бо малчынның хойлары оолдап эгелээн чүве. Сайт Сюрюнович оолдаашкын үезинде шудургу ажылдаан турганын көрүп-даа, дыцнап-даа турган бис.

Өске коданнарда байдал база багай эвес. Александр Саая, Шенгир-оол Саая, Борис Хомушку, Бадыргы Оржак, Бора-оол Саая, Ким-оол Доржу оларның төрүүр хойларының 78—86 хуузу оолдапкан. Ол малчыннарда быжыглаттынган сакманщиктер Онча́мма Донгак, Очур Саая, Бичии-кыс Донгак, Суу-Хаа Донгак, Зоя Саая, Каратаан Хомушку тус-тузунда 90-дан 115 чедир хураганны дорук-турган. Малчыннарже суг сөөртүп турар чолаачылар Д. Хомушку, Д. Салчак оларның ажылы база макталдыг.

Чаш хураганнарны дорук-тур өстүрери улуг харыысалгалыг үүле. Соок үелер ам-даа уламчылаар, чазын база берге. Ынчангаш хойжу, сакманщик кижи бүрүзүнге берге хүннер ам-даа хой. Төрээн чуртка кым эң хой хураганны чидириг чокка ажаан бергенил деп түүнел ынчан көстүп келир.

С. ДАШ-ООЛ.

ШКОЛА СООНДА-ХОЙЖУ

Коданың девискээринге чоокшулан кээрге, ында бүгүде чүве онзагай көстүр. Долгандыр арыг-силиг. Хой чемгерер онгачалар, шагжалар, суг кудар деспилер—шупту-ла чогуур черлериниде. Суг доскаарының бир кезин чер иштинде, кыдыгларын чылыглап каан, ансы хааглыг: ыпаар довурак-хир кирбес. Доскаарның кранындан шланг деспилерже шөйлүп чоруткан. Херек үеде шак оортан чылыг сугну аксын алыр. Чылыг сугну хойлар далашпайн, суксуну хангыже бар шаа-биле ижип алыр.

Кажаадан шала ыракта улуг ак өг. Ооп радиоприёмникти үнү дыңналып турар. Аалдың эзлериниң кайызы-даа ырга ыпак. Шак ол коданда ийи комсомолчу оолдар Валентин Чоргаар биле Александр Ширинен чурттап турар. Ол ийи эжишки 1976 чылда школаны дооскаш, боттарының күзелиби-биле малчынай бергеннер. Хой хүлээп алырының мурнунда кайызы-даа Балгазының профтехучилищезиниң хойжу-механизатор салбырын доосканнар, өөредилге практикаазын төрээн черинге келгеш эрттиргеннер. Валентин биле Александр 1977 чылдың тос айда, училиде соонда, бир кодан кыс хураганны кадарарыбиле хүлээп алганнар.

Ам бөгүн оларның коданында 477 баш хунан хой бар. Хойлар онча-менди, семчиштыырак-даа. Бичии-ле баксырай берген малды ангы үзүп, немелде чем-биле чемгерип, эмнеп турар. Оолдарның кыштаанның чоогунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Хүлер-оол Коңгаржаптың аалы. Дуржулгалыг хойжу-биле харылзаа аныяк оолдарга деткимче, улуг дуза болуп турар.

Мөңгүн-Тайга районда «Мөгеп-Бүрен» совхозтуң оске-даа аныяк өскени мал ажылагыйынче калбаа-биле кирип турары өөрүнчүг. Оларның аразында Өшкү-Саар Чамы, Люба Дельбиш, Роза Намы, Ира Чамый, Лена Ламачур, Дарья Көжербей, Чажытмаа Серин болгаш ооң-даа оске аныктар бар.

У. ЛОПСАН.

КИЖИЗИДИКЧИ САЛДАРЫ, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Рейд

(«Тиилелге» совхозта көскү агитация кандыгыл?)

Совет кижилериң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бедидеринге, СЭКП-ниң XXV съездизинге идип үндүрген экономиктиг база социал сорулгаларны, онгу беш чылдың планныг даалгаларын чеднишкиниг боттандырарынче оларның энергиязын, чогаадыкчы боттидепкейин мобилизастаарынга көскү агитация улуг ролдуг ойнаан турар. Ол идейлиг кижизидилгениң политиктиг аас агитациязы, партийжи пропаганда, парлалга дээш ышкаш массалыг чепсектер-биле бир дөмей, дээштиг чепсек болбушаан, политиктиг агитацияның чарылбас кезээ.

Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозта көскү агитацияны СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге база СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазының негелделерге дүүштүр канчаар кылганы-биле «Шынның» рейд бригадазы чоокта чаа таныышкан. Аңаа-биле чугаалаарга, бо ажылдың ыңда кошкак тургустунганын хыналданың эгезиндеге-ле эскерилиис. Совхозтуң конторазының-даа, ооң-биле коңга турар көдээ Культура бажыңының, столоваяның, садыг-магазинерниң-даа чоогунда, даштында чоокта бижээн көскү лозуңнар, дайынчы кыйгырыглар, шевергин кылгылаан стендилер, көргүзүг самбыралары орта көзүлбес болду.

Бүдүрүлге, албан организация черлериниң чамдыктарынга барып, оларның иштин, даштын көскү агитацияның хевирлери-биле дерээнин база көргүледивис. № 1 сүтбараан фермазының (эргелекчизи К. Чимит-Доржу) кызыл-булуңунга кире бээривиске, ишти арыглаттынмаан болду. Ынчалза-даа саанчыларның ажыл-ижин көргүскеп плакаттарны ханларда аскылаан, «Социалистиг чарыш экраныны» кылгаш, саанчыларның аттарын чыскаан бижээн, нижи бүрүзүнүң көргүзүүн дужунда бижээн. Кызыл пос-биле шын каан стол артында ханада вымпелдэ. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң чуруктарын аскан. Четпес чүве: ферманың девискээринде кайда-даа лозуннар, кыйгырыглар бижип аспаан, көргүзүг самбыразы, стендилер кылбаан, хана солуну чок.

Кышкы, чайгы кежээлерде, дыштанылга хүннеринде суур чонунуң чытлыр, дыштанырдаа чери, оскээртен келгеш аалчыларның көрүп эртер-даа чери—көдээ Культура бажыңы. Ындыг болганда совхозтуң ажылчыннарының күш-ажылчы чеднишкиннери, кур-чержилериниң амыдыралында бүгүде чедер-четпестер көскү агитацияның, хана парлалгазының дузазы-биле маңаа, культураның болгаш дыштанылганың төвүнге чыруттынган турар ужурлуг. Херек кырында байдал кандыгыл? Кижи сонуургаар чүве шоолуг чок: бажыңның даштында ийи лозун, ханада улгаттыр чураан чуруктар, ооң иштинде фойе ханазында мурнакчыларның улгаттырган чуруктары, ончу беш чылдың планныг даалгаларын бижээн көргүзүг самбыразы, «Коммунист», «Комсомолчу прожектор» деп хана солуннар. Көскү агитацияга хамаарышкан үүлдер колдуунда бо-ла. Хүннүң негелделеринге, партия, чазактың иитиниң политиктиг дүүштүр бижээн кыйгырыглар, лозуннар, шугумчүлелдиг болгаш сатириктиг хана солуннар-даа көзүлбес.

Совхозтуң конторазының чанында куурарын эргижирээн лозуннар, чаартыр ужурлуг самбыралар, стендилер бар. Машина-трактор мастерскаязында (эргелекчизи О. Сарыглар), автопаркта, төп шаңда, рабкооштa (баштаар черинин даргазы С. Сат, парторг З. Хертек), хой азыраар комплексте (бригадир К. Чамыян) дээш оске-даа бүдүрүлге участоктарында, албан организацияларда көскү агитацияның деңнелин куду болду. Ылаңгыя комплекс девискээринде 1976 чылда-ла кылгылаан стендилер, көргүзүг самбыралары амга чедир турбушаан, ында аскылаан чамдык лозуннарның эргилээнинден бижээн сөстери безин орта помчуттунмас апаргаш. Ында хой кижи чуртташ, ажылдаш турза-даа, хурал-суглаа эрттирер, лекция, беседа дыцнаар кызыл-булуңу чок. Ооң мурнунда кызыл-булуң турган өрөөлде ам малчын кижи чуртташ орар.

Көскү агитацияның дээштии, ооң түнелдин партийжи удурутлгадан улуг хамааржыр. Идеология ажылының бо чугула участогунда байдалдың «Тиилелге» совхозта ынчаар кошкаанының чылдагааны үүдел? Совхозта партком секретары Х. Ховалыг бистиң айтырывыска мынчаар харылады:

— Бүдүрүлге участоктарының, албан организацияларының ишти, даштынга турган стендилерни, щиттерни, көргүзүг самбыраларын, лозуннарны мыңдаа-ла дужүргеш, катап эде чаартыры-биле чурукчуда берип каан бис, ам кылып турар кижи. Көскү агитацияны экижидин, чогуур деңнелге чедир тургузарынга кол-ла шаптыктап турар чүве болза, чугула херек материалдар тыппайн турарывыста. Ылаңгыя лозуннар бижинр кызыл пос, стендилер кылыр чуга демирлер, шуугай ыыштар, өөнүг туштар, будуктар, кылын ак саазын дээн чижектиг үүлдерни тып алыры дыка берге боор-дур. Өске талазында, бистиң боттарывыстың база шүшпеп ходелип келгенивисти, бо ажылды парткомнуң талазындан кошкак удурту-туп турарын база минипир апаар. Ылаңгыя партия ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунуң материалдарын, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын бүгү чоннга таныштырып, тайылбырлаадаа, бо талазы-биле дайынчы кыйгырыгларны, лозуннарны бижип аспаанын бистеринин, удурткукчу ажылдакчыларның буруувус дээрзин минипп турар бис.

Секретарының бо өөстерин боттуг фактыларга үндезилеттинген. Көскү агитацияны ынаы-бүрү хевирлерин кылыр, дерипр материалдар шынап-да чедишпейн турар, магазиннерде чок. Ынчалзажок хамык ужур ыңда эвес. Бо ажылда четпестерниң кол-ла чылдагааны болза, парткомнуң талазындан ону кошкак удуртуп турарында, совхоз дирекциязының, ажылчын комитеттиң бердинген даалгаларны шүшпеп, харын-даа тоомча чок күүседип турарында-дыр деп, түүнелге келдивис. Чүге дээрге каш саныг лозуңнар, дайынчы кыйгырыглар бижиттер кызыл пос, будуктар тывылбаан дээр болза, бүзүренчиг эвес. А совхозта бурунгу чылып-на кылган стендилер, лозуңнар ам-даа турбушаан. Ийи чыл иштинде оларны чаартырының аргазы турбаан бе?

«ШЫНЫҢ» РЕЙД БРИГАДАЗЫ:

Б. ОНДАР,
малчын, район Совединиң депутады;

Д. ОЮН,
чолаачы, Кур-Чер көдээ Совединиң депутады;

Х. МОНГУШ,
«Шын» солуннуң корреспондентизи.

„ШЫНГА" харыы

АЙТЫЫШКЫННЫ БЕРГЕН

Эрткен чылдың декабрь 29-та «Кудукту ажыглаза» деп эгелиг А. Европтуң Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтан бижээн чагаазы парлаттынган. Совхозтуң Талдыг-Адырда кудуунуң ажыглаттынмайн турарын ында бижээн.

«Хемчик» совхозтуң директору О. Сарыгларың редакцияга дыцнатканы:

Авторуун бижээни шын. Малчыннар коданнарынче кышкы үеде чылыг сугну суурдан болгаш хемден сөөртүп, ол кудукту ажыглавайн турган бис, совхозтуң кол инженери И. Эрес-оолга ук кудуктуң моторун салып, септедири-биле айтыышкынны берген.

Совет Чепсектиг Күштерниң 60 чылынга

КЕЗЭЭДЕ ЧОН-БИЛЕ, ЧОННУҢ ХЕРЭЭ ДЭЭШ

Февраль 23-те совет улус бодунуң Чепсектиг Күштериниң 60 чылын демдеглээр. Юбилейниң бүдүүзүнде ПМА-ның корреспондентизи Степан Федосеев Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры армия генералы Павел Иванович БАТОВТАН интервью алган.

— Силерниң бодалынар-биле алырга, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң төөгүлүг ачы-хавыязы үде болуп турарыл?

— Совет дайынчыларның хүрээлениннге мырыкай бо хүннерге чедир хөй чылдарны өрттирер, оларныц-биле дайынчы тулчуушкуннарныч одуп таварты эртер аас-кежиктиг болдум. Анаа чоргаарланыр мен. Советтер чуртунуң армиязы анаа дайынчыдан маршалга чедир ажылчы чоннарның аразындан үнген, оларның эрге-ажыктарынга кызыгаар чок бараан болуп, социалистиг Төрээн чурттуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун эрес-шудургу камгалап турар.

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында аныяк Кызыл Армия болгаш Шериг-Далай Флоду иштики контрреволюцияның болгаш делегей реакциязының аныяк Совет республиканы боой тударын орландажы, дижинге чедир чепсегленип алган каттышкан чепсектиг күштерни чылча шапкан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чаалап алыышкыннарын камгалап алгаш, кызыл дайынчылар ССРЭ-ге социализмни тургузарынга таарышкан байдалдарны хандырган. Россияга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның тиилелгези боттарының социал болгаш национал хосталгазы дээш демиселче өске чурттарга миллионмиллион ажылчы чоннарны сорук киргеп. Боттарының буржуазиязынга удур хемчээл чок берге, аар демиселде турар өске бүгү чурттарының пролетарийлериннге бистер Совет эрге-чагырганы камгалавышаан, эн дээре, эн күштүг деткимчени көргүзүп турарывыс ол деп, Владимир Ильич Ленин ол чылдарда айтып чораан.

Делегей империализминге чемгерткен болгаш барык бүгү Европаны чагырып алган фашистиг Германия 1941 чылда ССРЭ-же оор ёзу-биле халдаан. Политиктиг болгаш дайынчы күш болур Совет Эвилелиг фашистер «чаныык дайынынын» аргазы-биле каш-ла неделя дургузунда чок кылырын, ынчангаш делегейге тергиидегди чаалап алырының оруун ажыдып алырын кордап келген.

Совет-герман фронт хемчээлинин болгаш кадыг-дошкунунуң талазы-биле туруп көрбээн тулчуушкуннарның чери болу берген. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң өндүр чаагай ачы-хавыязы чүл дээрге, дүшкүүрлүг демиселдиң үезинде агрессорну ара доктаатканы ол болур. Харын түгле ара доктааткан эвес болдур ийин, делегей империализминиң согугжу күштерин чылча шапкан, гитлержи Германияга болгаш милитаристи Японияга өлүмнүг согуушкуннарны таварыштырган. Ол чорук фашизмниң болгаш милитаризмниң дарлалындан хосталып, хамаарышпас чорукту болгаш боттарының удам ынайгы хөгжүлдезиниң оруктарын боттары баш билип тодарадып алыр арганы Европаның болгаш Азияның хөй-хөй чурттарының улустарынга берип, оларга дузалаан.

Фашизмни ашкан тиилелге бүгү кижи төрелгетеннин салым-чолунга тоогүлүг болуушкун болган. Ол тиилелге богүн делегей социализминиң чедишкиннериден, революсчу күштериниң өзүлдезинден, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чедип алышкынпарындан, тайбын дээш демиселдиң түнелдериндеп, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынындан, оон амгы үениң кол угланыышкыны болу берген-иннден тодаргай көстүп турар.

— Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң амгы үедеги байдалының дугайында чүү чугаалап болур силер?

— Нинтиан-биле Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчы күчүзү амгы үениң негелделериннің болгаш эртемтехниктиг дешилгенин деннелдеринде турар деп чугаалап болур. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери чуртту камгалаарынга бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг болгаш дайынчы байдалдың кандыг-даа үезинде бедик темпилер-биле идепкейлиг хөделип, ынчангаш кандыг-даа хемчээлдин оперативтиг, тактиктиг болгаш стратегтиг сорулгаларны чедишкиннинг күүседип шыдаар аргалыг.

Бистиң Чепсектиг Күштериністиң дайынчы күчүзүнүн шинтпирлиг көргүзүү агрессияны ойтур шаварынга кезээде тергиий белен чоруу болур бүгү армияның болгаш флоттун дайынчы күчүзүнүн үндезини—Стратегтиг угланыышкынның ракета шериглери дайынчы дежурныйлаашкынны үргүлчү эрттирип турар болгаш агрессорга харыы согуушкун бээрингге кезээде белен. Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалалының шериглери агаардан халдаашкынны ойтур шаварынга база кезээде белен. Чурттуң кызыгаарларын Кургаг чер шериглери серемчилелдиг камгалап турар. Агрессияны шинтпирлиг ойтур шаварынга Шериг-Агаар Күштери белен. Күрүнепиң эрге-ажыктарын ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флоду идегелдиг хандырып турар.

Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчы күчүзүн амгы үениң деннелиннге үргүлчү тудуп турар бис. ССРЭ камгалалынга четчиринде-даа хөй чепсектиг, боо-чепсек талазыбиле тергиидел чедип алырынче ол түүкүл салып турар дээр НАТО чурттарында нептередип турар бадыткалдарда шуут үндезилээр барымдаа чок. Совет Эвилелиниң камгалал күчүзү бистиң тайбын амыдыралывысты үрээр дээн кандыг-даа орландажыышкынларны ойтур шаварынга четчир турар ужурлуг шак ол байдалды барымдаалап турар бис. Оон ыкай, бистиң чуртвустун айыл чок чоруун, бистиң эвилелчилеривистиң айыыл чок чоруун кезээде бир дөмей кылдыр көрүп турар бис.

— Бодунуң камгалалын күштелдиреринче бистиң чуртвусту албадап келген болгаш албадап турар байдалдарның дугайын элээн тодаргай чугаалап болур силер бе?

— Советтер чурту дыка үр үе дургузунда өжөннинг хоон кирген капиталистиг чурттарының бүүзелелиннге догуннаар болгаш хөгжүүр кылдыр байдал төөгү талазы-биле ынчалдыр тургустунган. Олар делегейде баштайгы социалистиг күрүнени узуткаарын күзеп турганнар. Социализмни тургузар болгаш ону боо-чепсекти холга туткан камгалаар—ийи кол сорулга бистиң мурнувуска турган. Ынчангаш Совет чазак чуртту камгалалга белеткеп, армияны болгаш флотту сайзырадып, быжыглап турган. Фашистиг Германияга удур дайын ындыг политиканың шыныынын бадыткаан.

Делегейнин ийиги дайынының эн чугула түннелдериннің бирээзи болза фашизмни болгаш милитаризмни ашкан тиилелге болган. Ынчаарга үжеп биче ажыг чылдар эрткен-даа болза, капиталистиг чурттарда милитаризм база дагын бажын ковайтып, Совет Эвилелиннге болгаш социалистиг өске-даа күрүнелерге удур чаа «крестилиг походтуң» программазын ажыы-биле чарлап турар.

«Совет шериг кыжаныы» дээр хоозун чулчуруушкуннар-биле чагдынып алгаш, реакцияның күштери дайын белеткелдеринге тоолда түүе дег хөй түүкперни берип, шериг бюджеттерин үндүрериниң эгелекчилери болуп турар (1977 чылда НАТО чурттарынга шериг чарыгдалдары 165 миллиард доллар ашкан). Олар боо-чепсекти эндере бүдүрериниң темпилерни түүгле күштелдирип турар эвес, харын массалыг узуткаашкынның боо-чепсээн бүдүрериниң шынар талазыбиле чаа үеэзиң эгелээрин база күзеп туралар.

Агрессия кылырының күчүзүн өстүрүп турар чорук делегей байдалын баксырадып, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның айыыл чок чоруун кыжаныышкынга тургузуун турар дээрзин бүзүредип турганының-даа хөрээ чок боор.

Тайбының политиказын чайгылыш чок боттандырбышаан, Совет күрүне ол байдалдарда бодунуң айыыл чок чоруун база бодунуң эвилелчилериниң айыыл чок чоруун быжыглаарының эргежок чугула хемчегларын ап, армияның болгаш флоттуң күчүзүн бедидип турары билдингир.

Биске удур тургузарын кымдаа чажырбайын турар нейтронпут бомба бир эвес тургустуна бээр түүе болза, анаа бир хайгааракчылар болун олурбас бис дээрзин барыын талакы күрүнелерге бистиң чуртувус сагындырган. Бодунуң айыыл чок чоруун база бодунуң эвилелчилериниң болгаш өөнүктерниң айыыл чок чоруун хандырар толээде, совет улус эргежок чугула харыы хемчегларни алган турары чугаажок. Ынчалдаажок нейтронпут боо-чепсекке удур бис, боо-чепсекти дагын-дагын эндере бүдүрер чорукка удур бис. Ынчангаш харын Совет чазак нейтронпут бомба бүдүрериниден кайы-даа тала ойталаарыныц дугайын дугуржуп алырын барыын талакы күрүнелерге саналдап турар. Массалыг узуткаашкынның ол араатаныг чепсээнин тургузуп турар кыжаныындан ындыг шиитпир делегейни камгалап ап болур ийик.

Тиилээн социализмниң баштайгы күрүнези тайбын инициативаны улаштыр-улаштыр идин үвдүрүп турар. Чаа дайынның айыылын кошкадырынче, а оон соонда бүгүн чайладырынче угланган ындыг тодаргай болгаш боттут программаны чаагыс-даа чурт ССРЭ ышкаш саналдап көрбээн. Советтер чурту ядролуг боо-чепсекти кызыгаарлаарынга бодунуң чепсектиг күштерин кызырарынга, харын-даа өске тала чешээрежир болза, чепсегленишкинин бүгүн дүжүрериннге-даа белен дээрзин бистиң күрүневистиң удуртукчулары албан хуузу-биле кап удаа медегеп келген.

(ПМА).

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга үр чылда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш, күш-ажылчы ачы-хавыязын хүлээп көргевиниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң өөмүрээзинден шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Анна Федоровна **Белозерова** — пенсионер.

Нинила Михайловна **Бурлыкина** — пенсионер.

Пелагея Денисовна **Кобякова** — «Сельхозтехниканың» СТЭ-ниң бухгалтер-экономизи.

Татьяна Ивановна **Коробейникова** — № 1 кежээки ортумак школаның башкызы.

Иван Павлович **Непомнящих** — пенсионер.

Ховалыг Чанчыкович **Пурсат** — пенсионер.

Оюн Оюнович **Полат** — пенсионер.

Мария Степановна **Сабельникова** — «Росводстрой» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунуң таңныы.

Алексей Бадыевич **Сарыг-оол** — Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Телевидение болгаш радио дамчыдыга талазы-биле комитединиң ажылдакчызы.

Анастасия Степановна **Трофименко** — «Росводстрой» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунуң бухгалтери.

Кыргыс Чадамбаевна **Чакар** — пенсионер.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Евгений Успунович **Дандар-оол** — Тээли суурда пенсионер.

Салчак Самбаевна **Долгаран** — Тээли суурда уруглар ислизиниң ажылчыны.

Демдек Чүлүмович **Донгак** — Шуй суурда пенсионер.

Мидий Конзайевич **Донгак** — Бай-Тал суурда пенсионер.

Санчы-оол Чанзапович **Донгак** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Чалзык Чапайевич **Донгак** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Серет Күдерекович **Кара-Сал** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Маадыр-оол Монгеевич **Оржак** — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Оюу Анчыновна **Ортун-Назын** — районнуң Культура бажыныныңқ контролёру.

Салчак Шожалович **Очур** — «Бай-Тал» совхозтуң ветеринар фельдшери.

Севильбаа Дойнановна **Очур** — райпонуң ажыл-агый магазинниң техажылчыны.

Байыр Митрейевич **Саая** — Тээли суурда пенсионер.

Очур Седенович **Салчак** — Тээли суурда райпо магазинниң садыгжызы.

Минчимаа Биче-ооловна **Седип** — улус депутаттарының Тээли кодээ Совединин түүскомунуң техажылчыны.

Хертек Шарапович **Серен** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Хертек Сурасовна **Сереш** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Баадан Монгеевич **Херток** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Чошкак Бодаганович **Хертек** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Мария Егоровна **Ланчикова** — районнуң топ ажаалга кассазының ажылдакчызы.

Ефим Степанович **Полев** — районнуң топ ажаалга кассазының ажылдакчызы.

Вера Калиновна **Скоробогатова**—Сарыг-Сеп суурда пенсионер.

Виталий Дмитриевич **Тюнин** — Дерзигниң күркамгалалдыг черинин ажылчыны.

Александра Петровна **Чупрасова** — Бүрен-Бай-Хаак суурда пенсионер.

Софья Ефимовна **Ячменева** — музыка школазының техажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Михаил Андреевич **Бигаев** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Иван Алексеевич **Горашников** — Сукпак суурда пенсионер.

Елизавета Матвеевна **Ермолова** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Василий Ермолаевич **Исаев** — Сукпак суурда пенсионер.

Анастасия Ефимовна **Молотилкина** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Мария Иоановна **Мусиенко** — «Сукпак» совхозтуң склад эргелекчизи.

Мария Чикчеевна **Салчак** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Иван Опеолович **Секпит-оол** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Людмила Павловна **Семашкина**—«Сукпак» совхозтуң чуртталга бажыңнарының эргелекчизи.

Оюн Херелович **Сенги** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Василий Яжикович **Удер** — Сукпак суурда пенсионер.

Иван Николаевич **Устинов** — Сукпак суурда пенсионер.

Ульяна Михайловна **Устинова**—Сукпак суурда пенсионер.

Андрей Никонорович **Федосихина**—Сукпак суурда пенсионер.

Зинаида Сертековна **Чимба** —«Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Куулар Шавыраевич **Баазан** —«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Бадыкаевич **Дамба** —«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Санчаевич **Дамдын-оол**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Донгак Хыйыр-ооловна **Даржай**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Кертик Доорамчиевна **Донгак**—Солчур суурда пенсионер.

Монгуш Улаачиевич **Дыртык**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Сурук Шуржукейевич **Дырыш**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Караш Шорбакейевна **Куулар**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Саая Дарбычыевна **Монгыр** —«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Мичимаа Биче-ооловна **Седип** — улус депутаттарының Тээли кодээ Совединин түүскомунуң техажылчыны.

Алдын-оол Суйдуевич **Монгуш**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Кзэш Саламович **Монгуш**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Данчыт Чымбаевна **Монгуш** —Солчур суурда пенсионер.

Оолакай Сонамович **Монгуш** —«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Серен Байыровна **Монгуш**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Демир Санчыевич **Норбу**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Быдык Биче-Караевна **Ондар**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Бадыймаа Эреп-Сановна **Оржак**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылдакчызы.

Долума Баратовна **Оржак**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылдакчызы.

Найдын Бузукаевич **Оржак**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Одеек Шолданова **Оржак**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылдакчызы.

Оолак Доскарович **Оржак**—Саглы суурда пенсионер.

Сарыг Чамыянович **Оржак** —«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Ширя Доскарович **Оржак**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Агбан Дудешович **Саая**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Былчын-Даваа Дамбыйович **Сат**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Донгак Даржаевна **Тюлюш**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Кертик-оол Лопсановна **Ховалыг**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Самбыдай Чалзыпович **Ховалыг**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Балдай-оол Самбуевич **Хомушку**—«Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Доржу Дорбет-оолович **Хүрен-оол**—«Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Көк-оолович **Шыдара-Белек** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Саара Оюновна **Базыр-Сат**—Кызыл-Арыг сес чыл школазының кижизидикчи башкызы.

Крестина Ворфоломеевна **Беззубова**—сельпо ажылчыны.

Евстратий Митрофанович **Гуляев**—«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Васильевна **Донских** —Балгазын сельпозунуң бухгалтери.

Фотей Григорьевич **Ильиных** —Балгазын суурда пенсионер.

Лаврентий Григорьевич **Коротков**—«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Николай Иванович **Монге**—Кызыл-Арыг сес чыл школазының ажылчыны.

Седип-оол Часытбаевич **Оюн** —«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Сырат Балдарович **Оюн**—Дүрген суурда пенсионер.

Антон Гурьянович **Пахоруков**—Балгазын суурда пенсионер.

Мария Васильевна **Питкевич**—Кызыл-Арыг сес чыл школазының ажылчыны.

Кара-Сал Амангаевич **Седип** —Балгазын суурда пенсионер.

Павел Васильевич **Тетюхин** —«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Суян Сергеевич **Чооду**—«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Андрон Лупанович **Яковлев** —«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Степан Сотнамович **Комбу**—«Чаа орук» совхозтуң директорунуң оралакчызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1978 чылдың февраль 9.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА БЫЖЫГЫП ТУРАР

ТРИПОЛИ. Социалистиг Улусчу Ливия Араб Джамахириянның Бүгү-ниитя улусчу конгрезиниң Чиңгине секретариадының кежигүнү, Совет Эвилелинде албан ужурунда аян-чорук кылып келген майор Абдель Салам Джеллудту СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Кремльге хүлээп алганының дугайын Ливияның радиозу болгаш телевидениези хүннүң эң чугула болуушкуну кылдыр дыңнаткан.

ССРЭ-ниң болгаш Ливияның аразында быжыгып турар кады ажылдажылгага Л. И. Брежнев биле А. С. Джеллуд сеткил ханыышкынын илергейлеп, совет-ливия харылзааларны бүгү талаларга ханыладыр болгаш калбартыр деп ийи чурттуң шинтпирлиниң дугайын медегээнин дыңнадыгларда онзалап демдеглээн.

Араб делегейниң дешилгелиг күштерин аайлаштырарының база антиимпериалистиг демиселге боттарының дүрүм ёзугаар эвилелчилери —ССРЭ-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле оларның демниг хөделиишкиннерин улам быжыглаарының чугулазын ийи талаадан онзалап айыткан деп, ДЖАНА демдеглээн.

Чоокку Чөөн чүкке таарыштыр шинтпирлээшкиннің айтырыгларынга Совет Эвилели чайгылыш чок турушту ээлеп, Чоокку Чөөн чүкке чаңгыс аай антиимпериалистиг фронтуну тургузар дээн тураап, АКШ-тың болгаш араб реакцияның Чоокку Чөөн чүк чөрүлдөзүн палестиннериниң национал үндезин эрге-ажыктарының күсели-биле таарыштыр шинтпирлээр дээр чүвени араб улустарга доңнаштырар деп турар оралдажыышкыннарынга удур демисежин турар дешилгелиг араб чурттарга өскерлиг чок деткимчени көргүзүп турар деп, «Аль-Фаджар аль-Джадид» солун бижээн. Араб чурттарының болгаш ССРЭ-ниң аразынга найыралды быжыглаары Чоокку Чөөн чүкке национал-хосталгалыг шимчээшкинни улам калбартырынга бараан болуп, империалистиг монополияларның тергиделиннге удур, чөптүг тайбың болгаш дешилге дээш дешилгелиг араб чурттарының демиселиниң чедишкиннинг болурунга идиг бээр деп ол солун онзалап демдеглээн.

Москвага чугаалажыышкыннар ливия-совет бүгү талаалыг кады ажылдажылганындаа, пиитизи-биле араб-совет найыралды-даа быжыглаарынга чугула салыыышкын болур деп бүзүрелин Ливияның парлалгазы илергейлеп турар.

(СЭТА).

БЕЛГРАДТА УЖУРАЖЫЫШКЫНДА

БЕЛГРАД. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазыбиле чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелериниң төлээлекчилериниң ужуражыышкынында түннел документини белеткээри уламчылавышаан. Дугуржуушкунну дүргедедири-биле редакция бөлүүнүн ажылы-биле чергелештир, делегациялар аралында сүмележиишкиннерни чорулуп турар. Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар Белград шуулганының чавырлыышкынны быжыглаар, ону чаа утка-биле немээр арганы берги дег ындыг документини дээш демисежин турар. Чаа чылда үзүктелиишкин соонда дораан киирген документиниң совет төлевилелинде Европага шериг талазы-биле удур туруушкунну кошкадырынче, экономиктиг, политиктиг база өске-даа талаларга кады ажылдажылганы хөгжүдеринче угланган беттуг базымнарны хүлээп алырының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

Ынчалза-даа АКШ-тың болгаш Барыын чүктүн чамдык чурттарының делегациялары социалистиг болгаш нейтралдыг чурттарның саналларын, чижээлээрге, бот-боттарынга удур ядролуг чепсекти баштай ажыглавазының дугайында, НАТО-ну болгаш Варшава кеңрээзин (чаа кежигүннерни киирип турган) калбартыазының дугайында, нейтронпут болгаш ядролуг октарны бүдүрериндеп бот-боттарының ойталаарының дугайында, шериг бюджеттерин кызырарының дугайында болгаш өске-даа саналдарны түннел документиге киирериннге шаптыктап турарлар. Ол саналдарны хүлээп алыры шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чаварлыышкынын болгаш Европага боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарын бурунгаарладыр ужурлуг турган. Сөөлгү хүннерде НАТО чурттарының чамдык төлээлекчилери Белград шуулганының белеткел органнарынга мурнунда дугуржуп алган түүлдерни ужуражыышкынның түннел документизинге киирериндеп безин ойталап турар апарган.

ЛИВАНДА ДҮШКҮҮРЛҮГ БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА-ның корр.). Ливан найысылалдың чөөн районнарында байдал дүшкүүрлүг болуп хевээр артпышаан. Мурнукузу ышкаш дыка хөй магазиннер, албан чергери, банкылар хаалчак, школалар ажылдавайн турар.

Хоорайда дүне када ындамында аткылажыышкыннар бо-ла боон турар. Консервативтиг күштериниң шериг кезектери боттарының эзлеп алган туруштарында хевээр артканнар. Консервативтиг «ливан фронтунуң» боо-чепсектиг хайгыылчыларының саны элээн көвүдээн.

Ливанга тайбынны деткиир талазы-биле арабтар аразының күштериниң составында кирип турар сирия шериглер байдалды болур-чогуур кылдыр тургузар талазы-биле улам ынай күжениишкиннерни боттандырып чоругканнар. Ол чорук, ол черниң политиктиг бөлүктериниң демдеглеп турары-биле алырга, чоннуң хөй кезинин деткимчезин алган.

Ливанның мурнуу чүгүнде дүшкүүрлүг чорукту улам ынай өскүдүп турары шынгыы дүвүрээзинни болдурган. Ында консервативтиг күштер израиль дайынзырактарының идепкейлиг деткимчези-биле төп болгаш барыын талакы секторларын херек кырында бүгү девискээринге, национал-патриотчу күштериниң болгаш Удурланыышкынының палестин шимчээшкининиң туруштарынче халдааннар. Аркуб, Набатия болгаш Марджаюн чоогунда чурттакчылыг суурларны израиль артиллерия хөй шак дургузунда боолап келген. Тайбың чурттакчыларның аразында өлүткеннер болгаш балыглатканнар бар. Израильдиң шериг катерлери Ливанның девискээр суунче Рас ан-Накур чоогунга шургуп кирген, ынчалзадаа оларны эрик кыдыының артиллериязы дедир ойладыпкан. Ливанның девискээринче доктаамал шургуп кирип, израиль шериглер ливан хамаатыларны тудуп ап, кызыгаар чоогунуң кедээ суурларында массалыг үжеп, чиндикшиннерни чорудуп турар.

Консервативтиг «ливан фронт» тайбыңны тургузар талазы-биле арабтар аразының күштериниге удур пропагандисчи кампаниялы калбартып чорударын, чуртта байдалды доктаамал шинчилиг болдурарынга моондактаарын оралдажып турарын ол чернин хайгааракчылары демдеглээн.

Ливанга боо-чепсектиг демиселди катап эгелээринче бодунуң медегледериндe херек кырында кыйгырып турар египет президент Садаттың багай роляын Бейруттун «Аль-кифах аль-араби» солуну айыткан.

Л. БОРИСОВ,
Л. ВОЛЬНОВ.

Израильдиң политиказын буруу шапкан

ЖЕНЕВА. (СЭТА). КНО-нуң кижинин эргелериниң талазыбиле комиссиязының хүлээп алган резолюциязында Израильдиң политиказын буруу шапкан болгаш Израильдиң эжелеп алган араб девискээрлериндe байдалдың улам ынай баксырааны-биле хөлбаштыр ханы сагышсыралы илереткен.

Дайын үезинде хамааты кижилерни камгалаарының дугайында Женева конвенциязын Израильдиң каржы үреп турары шериг кем-буруулуг үүлгедиишкини болгаш кижи төрелгетенге чөнгөөлээшкин болур деп резолюцияда айыткан.

Араб девискээрлерин эжелээрин, анаа Израильдиң шеригжиттинген суурларын тургузарын, араб чурттакчы чоңга удур истеп-сүрүүшкүннерни чорударын, чижээ, массалыг тудуп хоругдаашкыннарны чорударын, кара-бажыңаттырганнарны каржы-дошкун аажылаарын, хилинчектээрин болгаш өске-даа чүүлдерни кылырын сокдадырын комиссиянын кежигүннери Израильдиң чазаандан негээннер. Культура талазы-биле үнелиг чүүлдерни үптээрин болгаш араб черлериниң бойдус байлактарын хоойлуга удур ажыглаарын сокдадырын олар негээннер.

Бот-башкартынар эрге болгаш бодунуң девискээрин хосталаары дээш демиселге киришкени дээш хоругдаттырган азы кара-бажыңаттырган бүгү арабтарны хосталарынче Израильди КНО-нуң комиссиязы кыйгырган. Эжелеттирген девискээрлерде Израильдиң боттандырын турары бүгү кандыг-даа өскертиишкиннерни хүлээп көрбезинче, аннексиялыг база колонизацияның кандыг-даа политиказын чорударынга анаа кандыг-даа дузаламчыны көргүспезинче бүгү күрүнелерни болгаш делегей организацияларын ол кыйгырган.

Италияда чуртталга бажыңнарының кризизи чүүүц-даа мурнунда чоннуң эң ядыы кезектеринге аар-берге болу берген. Колдуунда-ла эвээш орулга ап турар итали өг-бүлелериниң 20 хире хуузунга кижи чурттаарынга тааржыр чуртталга бажыңнары чок боop турар. Чүүүдаа мурнунда чурттуң мурнуу талазында улуг хоорайларны долгандыр хевир-аян чок геттолар калбара берген. Оон кадында бөдүүн кижиниң хөлезилеп ап шыдавазы муң-муң квартиралар эвээ турун турар.

ЧУРУКТА: Неапольдуң херээжеп чурттакчылары квартиралар чедишпезиниң айтырыынче эрге-чагыргаларның кичээнгейки ындыг арга-биле хаара тударын шинтпирлээннер.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ЧАСКЫ ДЕМИСЕЛГЕ УТКУШТУР

ТОКИО. (СЭТА-ның корр.). «Ажылдаар болгаш чурттаар эргени камгалаал!» деп кончуг улуг лозун Токионуң «Кудан Кайкан» деп залынга кежилдир көстүп келген. Ында Японияның профэвилелдериниң Кол төвүлелиниң эзлчег чок съездизи бодунуң ажылын эгелээн. Ол болза чурттуң 4,5 миллион кежигүннерлиг эң улуг профэвилел каттыжыышкыны болур. Оон делегаттары ажылчы чоннарның часкы демиселинин сорулгаларын база стратегиязын чугаалажып көөрлер.

Часкы демиселдиң эң кол сорулгалары болза, ажыл чок чорукту узуткаары болгаш доктаамал ажылдыг болур чорукту хандырары дээш, амыдыраң-чурттаарынга херек акша-хоренгизи чоктарга боттуг дузаламчыны көргүзери дээш демисел болур деп, бодунуң чугаазынга Кол төвүлелдиң даргазы М. Макиэда онзалап демдеглээн.

1978 чылдың чазынында демиселге профэвилелдериниң Кол төвүлелиниң хөделиишкиннериниң программазының төлевилелиниң дугайында илеткелди ол каттыжыышкынның чиңгине секретары М. Томидзука кылган. Оон кол сорулгалары болза, ажыл төлевирин белдери болгаш оон ниити-национал магадылал деннелин тургузары, үндүүг онзарының чөптүг эвес системазын азаары.

Д. СОЛОВЬЕВ.

ТӨРӨӨН ТЫВАВЫСТА

АЖЫКТЫГ ӨӨРЕДИЛГЕ

Культура бажыңнарының чанында тургустунган ыры-хөгжүүн ансамбльдериниң болгаш үрер хөгжүм оркестрлериниң удуртукчуларының семинары февраль 1-ден 14-ке чедир Кызылга болгач.

Ону республиканың Улусчу чогаадылга бажыңыбиле Культура министерствозунуң чанында культура-чырыдыышкын ажылдакчыларының билиин бедидер курстары эрттирген.

Семинарның дыцнакчылары көдээге баргаш, ажылдаарынга ажыктыг хой чаа түүлдерин билип алганнар. Уран түүл училищезиниң болгаш «Геолог» Культура бажыңының баазазынга кичээлдер эрткен. Теоретиктиг билгилерни берип, ону практиктиг ажылдар-биле холбаштырганы ажыктыг болган. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчылары Алексей Панов, Иван Минин, училищениң башкылары Виктор Пестерев, Юрий Гурьянов семинарның дыцнакчыларынга солун кичээлдерни эрттирген.

Ыры-хөгжүм ансамбльдериниң болгаш үрер хөгжүм оркестрлериниң удуртукчулары боттарының ажылының арга-дуржулгазын солушканнар.

Т. ЧИГДЕН.
семинарның киржикчизи.

* * *

МАЛЧЫННАРГА

Сэмагалдайның Культура бажыңының «Калдан-Хамар» агиткультбригадазы районнуң малчыннарынга доктаамал аалчы эпарган.

Чоокта эрткен малчынның хүнүнде ук бригаданың боттывынгыр артистери «Чодураа» совхозтун № 1 хойжу бригадазынга оюн көргүзүп чораан. Хөглүг ыр-шоор, танцы, баштак чугаалар, шоодуг аймаа кызыл-булунга чыглып келген малчыннарны сонуургаткан.

Хой оолдаашкыны чидин түлүк үеде, чай арамында, оюн-концерт көрүп алганыга малчыннар өөрөөн. Концертчилерден Александр Тогуе-оол, Сергей Дамчан дээш өскелериндее күүселдерни чыылганнарга солун болган.

Ол-ла совхозтун № 3 бригадазынга Бедир-Арыг суурнуң бот-тывынгыр артистери аян туткан. № 2 хойжу бригадага чыылган малчыннарга кино көргүзүкен.

(Бистин корр.).

* * *

Поэтиниң малының баш санын өстүрери, продуктуг чоруун бедидери үүгле малчыннарның эвес, бүгү улустуң хөрээ. Ынчангаш Барыын-Хемчикте «Бардык» совхозтун товунде чурттап турар тудугжулар, комсомолчулар, хөрөөженнер болгаш өскелер-даа малчыннарга шеф дузаламчызын үргүлүү чедирип турарлар.

Амгы үеде хой оолдап турар малчыннарның чайы чок, ону барымдаалаш, шефтээрни ковудеткен. Тудугжулар хойжу Күрү Базырның. Эриктин агитквартиразы Саая Серицниң, комсомолчулар Ооржак Бадыртының кыштагларынга барып, кажааларын септеп, өдээн болуп, көрженин хоорап берип, улуг дузаны чедиргеннер.

А. ЕВРОП.

* * *

Эрзин суурнуң ялги-садының коллективин Ленин аттыг совхозтун хойжуларынга шеф дузаламчызын чедирер кылдыр быжыглаан. Ол даалганы багай эвес күүседип келген. Чоокта чаа Хорбаа Зайцевтиң кыштаанга барган. хой кажаазының көрженин хоорап бергеннер.

З. ХҮРЕҢ-ШАР.

Школа болгаш амыдырал

ЭГЕ БАЗЫМНАРЫВЫС

Кызылдың школаларының өөредилге-бүдүрүлге комбинады ажыттынга-ла үш чыл болган. Ук комбинатты хоорайга ажылчын кадрлар белеткээри-биле ажыткан. Бистиң корреспондентивис комбинаттың директору Николай Александрович Иванов-биле беседаны кылган.

— Өөредилге-бүдүрүлге комбинады Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар 1975 чылдың сентябрь эгезинде ажыттынган. Комбинатты организастап турган Кызылдың даараныгла фабриказы, Тыва электри четкилери, автотранспорт эргелери, столоваалар болгаш ресторанар трези, Кызылдың аъш-чем магазиннери болган хооронго киришкен. Өөредилге-бүдүрүлге комбинадында Кызылдың бүгү школаларындан келген өөренікчилер өөренип турар. Ол ышкаш № 1, 2, 7 школаларының 4—8 классларының күш-ажыл кичээлдери база бисте эртип турар, үүгле дизе ол школаларда күш-ажыл кичээлдерни эрттирер мастерскаялар чок боон турар.

Школаларның сески класстарын боже чалап, баштай оларны комбинаттың амыдыралыбиле таныштырып, кымның кандыг профессияга сундулуун билип ап турар бис. 9—10 класстарга олар биске шилип алганы мергежилин ёзугаар өөренирлер.

Эрткен ийи чыл дургузунда 980 өөренікчи доозуп үнген. Оларның аразындан даараныкчы-мотористер, секретарь-машинакчылар, садыгжылар, чолаачылар, поварлар өөредилге-бүдүрүлге комбинадын тускай программа-биле өөренип доскаш, шынзылгаларны алган ажылдан турарлар. Үүгле Кызылда 70 даараныкчы-моторист, 59 секретарь-машинакчы, 40 садыгжы болгаш үшкү класстың он ажыг чолаачызы боттарының мергежилиниң аайы-биле ажылдап турарлар. Амгы үеде өөредилге-бүдүрүлге комбинадында 1011 өөренікчилер боттарының шилип алган мергежилинде өөренип турарлар. Оларның иштинден 196 кижи хоорайның организацияларында мергежил аайы-биле бүдүрүлгелерде практикалап турар. 88 кижи автосептелге заводунда, 98 кижи столоваларда мергежил неделязы эртип турар. Мергежил аайы-биле чылдың бирги чарымында неделя эрттирип турарывыс чаҥчыл болган. Мергежил неделязы өөренікчилерге быжыг билигни, арга-дуржулганы бээри чугаажок.

Даараныгла фабриказының быжып каап белеп хептерин бистиң комбинатта өөренікчилер даарап турарлар. Ооп ашазын бисче шилчидин бээрге, ону шаннаалга болгаш өөредилге-бүдүрүлге комбинадыта хөрек үүлдерни сөдып алырынга ажылган турар бис.

Өөредилге-бүдүрүлге комбинадында 25 ортумак болгаш дээди эртемниг башкылар, мастерлер башкылап турар. Бисте эки ажылдыг башкылар эвээш эвес. Олар ук комбинат ажыттынганындан эгелээш-де мында боттарының мергежилиниң аайы-биле башкылап турарлар. Ындыларга кулинария башкызы Любовь Ивановна Есепчук, садыгжылар башкызы Нина Ефимовна Балыко, даараныгла башкызы Светлана Сергеевна Шедогубова болган оскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Эрткен чылын Садыг министерствозу тускай комиссия тургускаш, аъш-чем садыының товароведтерин белеткээри-биле 6 доозукчуну шилип алган, өөредип чоруткан. Ол эки дуржулга.

Комбинадывыста Красноярскиден эккелген эрги даараныр машиналар негелдеге дүүшпейн турар. Ол ышкаш бисте 19 муң рубль өртектиг автотренажёр классы аваа ажыл чок турун турар, үүгле дизе ону удуртуп, башкылаар специалист чок. Комбинат үш автомашиналыг. Машиналарывыс дыка эргижиреп, баксыраан. Гаражывыс база чок. Ук айтырыгның шиитпирлеттиннерин четтикпейн манап турар бис.

Өөредилге-бүдүрүлге комбинадының кол сорулгазы—өөренікчилерге боттарының сундулуг мергежилин шилип алыры-биле белеткелди кылбышаан, оларны аваа өөредири болур. Ынчангаш бистиң башкылар коллективи ук сорулганы чеднишкиниг боттандырар дээш комбинатта аваа хамаарышкан 7 бөлүмүү доктаамал ажылдадып турар. Ында база-ла хоорайның бүгү школаларындан күзелдиг оолдар, уруглар кичээлден турар. Олар мыш, демир болбаазырадырывыс, стенографиялыг, поварның, быжарының болгаш даараарының, радиотехниканың эге билиглерни чедип ап турарлар.

Комбинат тургустунга-ла үр болбаан. Бистиң мурнувуста шиитпирлээр айтырыглар хой. Ынчангаш чогуур органнар бистиң ажылывыска моон соңгаар-даа боттут дузаны көргүзер боор деп идеген турар бис.

ЧУРУКТАРДА: № 11 школаның өөренікчилери Вениамин Грехов биле Виктор Зеленов электротехника кичээлинде: өөредилге-бүдүрүлге комбинадының даараныгла цегинде.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЗА

Чербинин школа-интернадының ыры, чурук башкызы А. Лопсанның № 16 «Шынга» бижээн «Уран түүлге хандыкшыдар» деп материалын номчудум. Ук материалга хамаарыштыр болумнуң бодалымны бижикседим.

Шынан-ла бистин өзүп олурар чаш салгалывысты уран түүлге хандыкшыдарынга чугула чүве—ыры, музыка-ла болгай. Ынчалдыг болганда уругларны аваа бичиизинден эгелеп хандыкшылып, оларның уран талантызын бүгү тала-биле дескип, хамыктың мурнунда уругларның үнүн сайзырадыры эргежок чугула деп бодаар мен. Уругларның үнүн камгалаарда оларга эмин эрттир бедик тоннуг ырларны ырлатпас болза эки. Ол ышкаш оларның назыларынга таарышкан ырларны шилип алза эки. Бистиң школаларывыста ыры башкылары чедишпес болганындан ырыны эге классчар башкылары аас-биле өөредип турар. Уругларның үнүн камгалап сайзырадырынга ол таарышпас деп бодаар мен. Үүгле дээрге башкы кандыг үнүг болдур, уруглар ол башкының үнүнге чагыртып ырлаар. Ындыг болганда уруглар 4 класска келгеш, музыка-биле ырлааш кончуг бергедээр ийикпе, харын-даа болувун үнүн чидиргеш, ырлаар хөнү шүүг чок апаар деп үүвенги ажылдап келген чылдарымда дуржулгадан көрдүм.

Бир эвес эге классчан тура уругларны музыка-биле ырладып, оларга музыка билиглерни өөредип, ырының нотазы-биле холбап тургаш өөредир болза, бистин уругларывыстың үнү арыы-биле камгалаттынар болгаш ырының бердинген программазын долу күүседир апаар. Эге класска азы белеткелден 3 класска чедир өөренікчилер нота билиглеринге өөренмес үүве болганда олар 4 класска нотаны I класстың программазы-биле өөренир ужурга таваржыр. Ынчан кээрде ырының программазын өөренікчилер долузу-биле чедир өөренмейн баар. Ынчангаш Чырыдыышкын министерствозу болгаш Культура министерствозу база Улусчу чогаадылга бажыңы тыва школаларга ыры программазын тургузар болза эки деп бодаар мен.

Тыва хөгжүм херекселдериниң талазы-биле, ылангыя ацыяк салгалды аваа хандыкшыдып өөредири-биле ыры башкызы олче база кичээнгей салза эки деп бодаар мен. Школага игил, бызаанчы, чадаган, шанзы, лимбы, демир-хомустуг болуру черле артык эвес. Бо херекселдерни башкы болу ойнап билбес-даа болза, ону ойнаар кижилерни школаже чалап тургаш, бо талазы-биле тускай кичээлдерни үүгле эрттирип болбас деп.

Ол херекселдериниң үнүн үн ырттар аппаратка бижидип алгаш, ону уруглларга салып бергеш, бижиттинген ырны өөренікчилер кады ырлажыр болза, эки болгу дег. Ынчангаш школага тыва хөгжүм херекселдериниң тускай белгүмүн-даа организастап болгай.

Үстүнде эге класс башкылары ырыны боттары өөредип турар деп чугаалаан болгай бис. Бо талазы-биле ыры, музыканы чангыс аай музыка-биле холбап өөредир тускай эртемниг кижи башкылаар болза эки деп бодаар мен. Ынчангаш бистин өзүп олурар аныяк салгалывыстың эстетиктиг кижизилгезинче бүгү талалыг кичээнгей салыры—школа амыдыралында чугула айтырыгларның биреези.

Т. САЛЧАК.
Бай-Тайга район.

КИЖИЗИДИКЧИ САЛДАРЛЫГ

Сарыг-Септиг Культура бажыңынга кире бээрге,ында культура-чырыдыышкын ажылының методиктиг булунун кижи дораан-на эскерер. Культура бажыңының чорудун турар ажылдарын, методиктиг дуза чедиреринин аргаларын айыткан материалдарны мында делген көргүскен. Районнуң культура албан черлерин, оларның кайы үүгде турарын болгаш ол кедээ Культура бажыңларының болгаш клубтарының ажылынга практиктиг дуза чедирер методистериниң ат, фамилиязын база киргген.

Бо Культура бажыңының ажылдакчылары хой кезиниде тускай ортумак эртемниг болгаш бот-өөредилге-биле институттарда өөренип турар.

Культура бажыңының директору В. Харченко ажылдакчыларының ажыл хуваалдазын шын организастап, удуртулганы болгаш практиктиг дузаны оларга билдилиг чедирип турар. Бөлгүмнер болгаш культура-массалыг ажылдар-биле холбавышаан, кижизидилге ажылын мында эки тургускан. Оон түңнелиинде район товунде арагалаар, хулиганнаар, хой-ниитиниң чурумун үрээр чоруктар эвээжээн. Чижек кылдыр № 2 школа биле Культура бажыңы «Мергежил бүрүү эки, күзээниң шилип ал» деп кежээни эки организастап эрттиргенин чугаалап болур. Ындыг темалыг кежээлер мында доктаамал эртип турар.

16 харлыгларга паспорт тыпсырын байырлаалдыг эрттирери чаҥчыл апарган. Бо бүгү кижизидилге ажылынга эки салдарлыг. Ындыг кежээлерге апыяктарга чатыг сос бээрбиле районнуң янзы-бүрү мергежилдиг хоочуннарын чалап турар. Ол кежээлерге республикада ат-сураа билдингир «Романтиктер» агитбригада кежээле-ле аян тудун, чаа программалыг концертларын уруглар-биле кады эрттирип турарлар. «Романтиктериниң» бот-тывынгыр артистери малчыннарның, саанчыларның күзенчиг аалчылары. Четпестерни сойгалап, районнуң, республиканың иштинде ажылынчилериниң эки дуржулгазын пептередириге олар улуг рольдуг.

Культура бажыңының ажылдакчылары, «Романтиктер» агиткультбригада Совет Чеңсектиг Күштериниң 60 чыл болур юбилейинге тураскааткан театржыткан - улуг концерт көргүзүүн белеткеп доозуп турарлар.

В. КУУЛАР.

М. И. УЛЬЯНОВАГА ТУРАСКААТКАН

Февраль 15-те Москвада, В. И. Ленинниң Төп музейинде ажыттынган делгелгени Мария Ильинична Ульяновага төрүттүнген хүнүнде бээр үүе чыл болганынга тураскааткан. Революстуг шимчээшкининиң идепкейлиг киржикчизиниң, Коммунистиг партияның, совет парлалганың болгаш рабеселкорр шимчээшкининиң сураглыг ажылдакчызының, Владимир Ильичниң дуймазы, оңнүү болгаш дузалакчызының дутайын фотографиялар, документилер, номнар чугаалап турар.

Чуруктарда Мария Ильиничнаны чоок кижилериниң аразында, ажылдаар кабинединде, «Правданың» ажылдакчылары-биле кады турар кылдыр көргүскен. Делгелгеде 1912—1914 чылдарда Вологдага шөлүлгеге турда бодунуң дуймазынга В. И. Ленинниң чагааларының хоолгалары, Мария Ильиничнаның чогаалдары, Ленин дутайында оон номнары бар. Оон бодунуң дутайында сактымышкынар чыыдызы база мында бар. Партияның шынчы уруунуң партия биледин, күш-ажыл дептерин, оон бодунуң хуудa документилерин болгаш эдилеп чораан үүлдерин база көргүскен.

(СЭТА-ның корр.)

СОВЕТ НОМ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Бо чылдың февральдың ийги чартында Лиссабонга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскааткан совет номнарның делгелгези ажыттынар. Ол делгелгени ССРЭ биле Португалия Республиканың аразында культура талазы-биле кады ажылдажылга дугайында дугуржулга ёзугаар чорудар.

Делгелгеге сөөлгү үш чылдың дургузунда бистин ном үндүрер черлеривистин парлап үндүрген ийи муң беш үүе хире номнарын көргүзер.

Политилел-политиктиг литератураның бөлүүн К. Марксты, Ф. Энгельстиң болгаш В. И. Ленинниң чогаалдарының сөөлгү парлап үндүрген номнары, «СЭКП-ниң XXV съездизи. Стенографтыг отчет» деп үш томнар, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтин чугааларының болгаш илеткелдериниң чыындылары ажыдар. Совет кижилерниң амыдыралының дугайында, бистин улузувустуң сөөлгү 60 чыллар дургузунда чедип алган чеднишкиниериниң дугайында, Совет күрүнеиин даштыкы политиказының дугайында номнар база аваа кирер.

К. Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр 160 чылынга болган «Коммунистиг партияның манифезини» баштай парлап үндүрген хүнүнден бээр 130 чыл болганынга тураскааткан литератураны тускай стендиге тургузар.

Делгелгенин көрүкчүлери совет эртемнин чеднишкиниериниң дугайында, математика, физика, химия, биология, медицина болгаш өске-даа эртемнер талазы-биле амгы үениң шинчилелдериниң дугайында чугаалап турар номнар-биле таныжып ап болурлар. Уран түүлге тураскааткан номнарның бөлүүнге уран түүл талазы-биле шинчилелдерни, бурунгу орус чуруларының альбомнарын, орус болгаш совет чуруларының, графиктерниң, скульпторларының ажылдарының альбомнарын, делегей чуруларының ховар дээн үүлдериниге тураскааткан номнарны көргүзер. Тускай стендиге «Прогресс», «Мир» деп ном үндүрер черлерниң, Парлалга медээлериниң агентилелиниң янзы-бүрү дылларга үндүрүп турары даштыкы номчукчуларга номнарны көрүкчүлер коерлер.

Делгелгеге португал чогаалчыларының орус дылче очулдурган номнарын хөй-биле көргүзер. Совет эрге-чагырганың чылдарында португал дыллан 50 ажыг номнарны болгаш брошюраларны очулдуруп үндүрген. Оларның тиражы 2 миллион кезек ашкан. Оларның аразында А. Куньалдың, П. Гомештин, П. Мендестин, А. Рибейрунуң, Э. Эркулановун, Ж. Эса де Кейроштун, Ф. Наморнун, А. Редолдун болгаш өскелериниң-даа чогаалдары бар.

Евгений ПЕРОВ.
(ПМА).

Кышкы спартакиада

РСФСР-ниң Улустарының VI кышкы спартакиадазының дөвискээр аайы-биле маргылдаалары 36 хоорайга болуп эрткен. Аваа крайларның, автономнуг республикаларның, областарының шилиндек 60 командаларындан алды муң ажыг спортчу киришкен. Олар спорттуң он хевириниге бирги чер дээш маргылдашкан.

Зона аайы-биле эрткен спартакиада бүрүү РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир шаннады дээш ойнаан. Хүндүлүг шанналдарны дараазында черлер алган: Ыраккы Чөөн чүк зоназынга Сахалин областың шилиндек командазы, Сибирьниинге—Иркутск областы, РСФСР-ниң сонгу-барын талазынга—Киров областы, Уралга—Свердловск областы, Поволжьеге—Татар АССР, РСФСР-ниң Төп зоназынга—Москва областы болган.

РСФСР-ниң Улустарының VI кышкы спартакиадазының түңнел маргылдаазы бөгүн Горький хоорайга ажыттынар.

• (СЭТА).

ЧАРЛАЛДАР

Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынының автомашиналар, тракторлар, шимчедикчилер, агрегаттар септээр слесарьлар, автотрактор шимчедикчилерин чуур ажылчыннар, электриктер, ток агрегаттарының электриктери, бызанчылар, чазаныкчылар, 1, 2, 3 класстың чолаачылары, МАЗ-500, ЗИЛ-130 краннарга автокрановщиктер, кладовщиктер, фактура бижикчилери, көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын эптээринге ажылчыннар, чаа техника инженери, чагыг столдарының инженери, инженер-контролер, күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң кылдызиниң начальниги херек. Бот кижилерни ниити чуртталга бажыңынга киирер. Ажылче баарда болгаш оон кээрде албан черинин автобузу-биле чоруур. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 1. Кадрлар килдизи, телефон 2-51-35.**

Хоорайның суг дамчыдылгазындан чайгы үеде суг ап турарларны 1978 чылдың апрель 1-ге чедир хуусаа иштинде бүрүткел эртерин Суг-канал эргелери чарлап тур. Бүрүткел эртиэннерни хоорайның суг дамчыдылгазының четкизиндеи үндүрер.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Кызыл партизаннар кудумчузу, 30.**

Тываның автосептелге заводунга техниктиг контроль килдизинге мастерлеп ажылдадыры-биле инженер-техниктерни, технологтуг дерилгелер септээр слесарьларны, токарьларны, гальваникти, хүл үндүрүкчүлерни ажылга хүлээп алыр. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 30, телефоннар 2-54-66. Кадрлар килдизи.**

Кызылдың алгы заводунга кол механик, электрик, слесарьлар, аштакчылар, автотудурукчуте чолаачы, хем ийик дааракчылары херек. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Семиранский кудумчузу, 61. Кадрлар килдизи.**

Респотребсоюзтун промкомбинадынга цехке ажылчыннар (херээжен), досказар кылыкчылы, чазаныкчы, цех аштакчылары, арага цегинин мастери херек. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай; Загородный кудумчу, 25, телефон 2-42-30.**

№ 4 ортумак профтехучилищениң администрациязы 1978 чылдың февраль 18-те 12.00 шакта ада-ие хуралы болурун ада-иелерге дыцнадып тур. Ада-иелериниң келири албан.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу, 1, телефон: 2-21-00, 2-54-14.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 17-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—Пардубицы хоорайның уругларның ниитиниң ырының концерти (ЧССР).
11.20—**«Кара хлеб».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги серизы —**«Торээн чурту чүрээнде».**
12.45—**«Аныяктарның адрестери».**
13.35—16.00—**Чапсар.**
16.00—**«Совет Эвилели биле Венгрия Улус Республиканың аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге ат салганындан бээр 30 чыл болганынга». «Венгрия бөгүн».** Кинопрограмма.
17.00—**«Торээн бойдус».**
17.20—**«Совет күрүнеиниң болгаш эргениң үндезини-нери».**
17.50—**«Улусчу инструментилериниң оркестриниң оюну».** Киевтен дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.20—**«Шыяанам».** Уругларга программа.
18.40—Мультфильм.
18.50—**«Тыва неделя».** Информастыг программа.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—**«Хөглүг ноталар».**
20.00—**«Школа болгаш амыдырал».** ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри М. А. Прокофьев-биле беседа.
20.30—П. И. Чайковский. **«Удуп чыдар чараш кыс»** деп балеттиң музыказындан үзүндү. Төп телевиденеиниң болгаш Бүгү-эвилелдиг радиозуунуң симфонии оркестри күүседир. Дирижер — Казах ССР-ниң улустуң артизи Ф. Мансуров.
20.50—**«Кара хлеб».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 8-ки серизы —**«Сөөлгү сезон».**
22.30—**«Ye».** Информастыг программа.
23.00—Тускай жанрның артистериниң киржилгеи-биле эстрада программазы. А. Роговцева болгаш С. Микульский чорудар.
00.20—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. **«Спартак» — «Трактор»** (Челябинск). 2 болгаш 3-кү үеэи. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.20—**«Москва болгаш москвачылар».**
18.50—**«Бирээн шуптузу дээш, шуптузу бирээн дээш».** Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30—**«Ийи комедия».** Фильмшин.
20.10—20.35—**«Совет композиторларның ырлары».** Фильм-концерт.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыннатканын ёзугаар алырга, бөгүн республиканга болгаш Кызылга шокар булуттаар, хар чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы республиканга 20—25, чамдык районнарга 10—15. Кызылга 21—23 градус соок болур.

Автооруктарның кестүү эки.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Албан-хулээлгезин күүседип чораан өлүткеи» 10.00, 12.00, 14.00, 16.20, 18.20, 20.50 шактарда.

«ШПОПЕР»: «Альманзорнуң биластери» 9.00, 10.30, 12.00, 15.30, «Ынакшыл-биле» 13.30, 17.00, 18.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Нукшиин ужуралдары» 15.00, 20.30, «Элбек алдын» 16.50, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чырык мракче меин кыйтыр» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораламчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийни амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культурд килдизиниң 2-23-54, бодоо ажыл-агыйн килдизиниң 2-21-47, үлет пур килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информациял база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 73.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле өргелериниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00075.